

Utjecaj poreznih prijevара na porezni sustav Republike Hrvatske

Grabušić, Matej

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:394082>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-06**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija – smjer Računovodstvo i revizija

**UTJECAJ POREZNIH PRIJEVARA NA POREZNI SUSTAV REPUBLIKE
HRVATSKE**

Diplomski rad

Matej Grabušić

Zagreb, lipanj, 2023.

**Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija – smjer Računovodstvo i revizija**

**UTJECAJ POREZNIH PRIJEVARA NA POREZNI SUSTAV REPUBLIKE
HRVATSKE**

**THE IMPACT OF TAX FRAUDS ON THE TAX SYSTEM OF THE REPUBLIC
OF CROATIA**

Diplomski rad

**Student: Matej Grabušić
JMBAG: 0067584402
Mentor: Prof. dr. sc. Ivana Dražić Lutilsky**

Zagreb, lipanj, 2023.

Sažetak

Porezne prijevare su aktualna svjetska tema iz razloga što stvaraju probleme vladama diljem svijeta, pa tako i u Republici Hrvatskoj. Izbjegavanje poreza uobičajena je društvena pojava kojom obveznici iz različitih pobuda, na zakonit ili nezakonit način, žele izbjeći njegovo plaćanje. Cilj ovog rada je istražiti opseg i prirodu poreznih prijevara u Hrvatskoj te ispitati njihove učinke na porezni sustav zemlje. Za potrebe pisanja diplomskog rada korišteni su najvećim dijelom sekundarni podaci, to jest podaci iz postojećih izvora prikupljenih iz knjiga te znanstvenih i stručnih članaka hrvatskih autora. Osim sekundarnih podataka u radu se koristi metoda prikupljanja podataka putem ankete, odnosno izravno od ispitanika (studenta, članova kućanstva). Porezne prijevare imaju značajan utjecaj na porezni sustav iz razloga što potkopavaju integritet i pravednost poreznog sustava te nagriza povjerenje javnosti u državne institucije. Kada ljudi shvate da se neki pojedinci ili tvrtke izvlače neplaćanjem poštenog udjela poreza, možda će postati manje voljni pridržavati se poreznih zakona, što uvelike utječe na gospodarsku stabilnost zemlje. Granica između izbjegavanja plaćanja poreza i utaje poreza je tanka, ipak valja istaknuti da ona postoji te da se kod izbjegavanja plaćanja poreza koriste sve „rupe“ u zakonu kako bi se platilo manje poreza, a kod utaje poreza taj zakon se direktno krši u cilju da se ne plati porez ili da se plati manje nego što je propisano. Očekivano je da će ovaj diplomski rad doprinijeti smanjenju poreznih prijevara i utaja u Hrvatskoj, te da će porezni obveznici spoznati važnost plaćanja poreza radi porasta gospodarskog razvoja zemlje koji će rezultirati boljim životnim standardom za sve građane Hrvatske.

Ključne riječi: *porezna prijevarena, utaja poreza, porezni sustav, Hrvatska*

Abstract

Tax frauds are a current global issue because they create problems for governments around the world, including in the Republic of Croatia. Tax avoidance is a common social phenomenon by which taxpayers, for various reasons, in a legal or illegal way, want to avoid paying it. The aim of this paper is to investigate the scope and nature of tax fraud in Croatia and to examine their effects on the country's tax system. For the purposes of writing the thesis, mostly secondary data were used, that is, data from existing sources collected from books, scientific and professional articles by Croatian authors. In addition to secondary data, the paper uses the method of data collection through a survey, i.e. directly from respondents (students, household members...). Tax frauds have a significant impact on the tax system because they undermine the integrity and fairness of the tax system and erode public trust in state institutions. When people realize that some individuals or companies are getting away with not paying their fair share of taxes, they may become less willing to comply with tax laws, which greatly affects the economic stability of the country. The line between tax evasion and tax evasion is thin, but it should be noted that it exists and that in tax evasion all "loopholes" in the law are used in order to pay less tax, while in tax evasion that law is directly violated in order to not paying tax or paying less than prescribed. It is expected that this thesis will contribute to the reduction of tax fraud and evasion in Croatia, and that taxpayers will realize the importance of paying taxes in order to increase the country's economic development, which will result in a better standard of living for all Croatian citizens.

Key words: *tax fraud, tax evasion, tax system, Croatia*

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad / seminarski rad / prijava teme diplomskog rada isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada / prijave teme nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada / prijave teme ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada / prijave teme nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(vlastoručni potpis studenta)

(mjesto i datum)

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of the thesis has been written in an unauthorized manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights.

I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

(personal signature of the student)

(place and date)

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Predmet i cilj rada.....	1
1.2.	Izvori i metode prikupljanja podataka	1
1.3.	Sadržaj i struktura rada.....	2
2.	SPECIFIČNOSTI POREZNOG SUSTAVA REPUBLIKE HRVATSKE	3
2.1.	Obilježja poreznog sustava Republike Hrvatske	3
2.2.	Podjela poreza u Hrvatskoj	4
2.3.	Učinci i načela oporezivanja	7
2.4.	Pitanje pravednosti poreznog sustava RH	10
3.	POREZNE PRIJEVARE U HRVATSKOJ	13
3.1.	Obilježja poreznih prijevarena u Republici Hrvatskoj	13
3.2.	Oblici poreznih prijevarena.....	14
3.3.	Porezna evazija	15
3.4.	Primjeri izbjegavanja i utaje poreza u Hrvatskoj.....	18
3.5.	Utvrđene porezne prijevare u RH od strane Porezne uprave.....	19
4.	ANALIZA UTJECAJA POREZNIH PRIJEVARA NA POREZNI SUSTAV RH	23
4.1.	Motivi poreznih prijevarena	23
4.2.	Učinci poreznih prijevarena na porezni sustav i gospodarstvo RH	24
4.3.	Mjere suzbijanja poreznih prijevarena	26
4.4.	Institucije i organizacije u borbi protiv poreznih prijevarena u RH.....	28
5.	POVEZANOST SIVE EKONOMIJE I UTAJE POREZA U HRVATSKOJ	31
5.1.	Siva ekonomija u Hrvatskoj.....	31
5.2.	Primjeri sive ekonomije i pranja novca u Hrvatskoj.....	33
5.3.	Negativni učinci pranja novca i utaje poreza	35
5.4.	Porezne oaze kao raj za utaju poreza	36

6. UPITNIK O ZASTUPLJENOSTI POREZNIH PRIJEVARA U RH.....	39
6.1. Podaci i metodologija anketiranja	39
6.2. Analiza rezultata ankete	39
7. ZAKLJUČAK	46
POPIS LITERATURE	48
POPIS SLIKA.....	50
POPIS GRAFIKONA	51
ŽIVOTOPIS	52

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada su različiti oblici poreznih prijevara i utaje poreza. Porezne prijevare su nezakonite radnje koje se poduzimaju s ciljem izbjegavanja plaćanja poreza ili stjecanja nezakonite porezne koristi. To uključuje razne manipulacije, skrivanje prihoda, lažno prikazivanje troškova, izbjegavanje poreznih obveza i korištenje ilegalnih sredstava kako bi se umanjio iznos poreza koji treba platiti. Porezne prijevare ugrožavaju porezni sustav koji se oslanja na prikupljanje poreznih prihoda kako bi financirao javne usluge i infrastrukturu, poput zdravstvene skrbi, obrazovanja, sigurnosti, infrastrukturnih projekata i drugih društvenih potreba. Važno je suzbijati porezne prijevare kako bi se očuvala pravednost, integritet i učinkovitost poreznog sustava, stoga je glavni cilj ovog diplomskog rada istražiti opseg i prirodu poreznih prijevara u Hrvatskoj te ispitati njihove učinke na porezni sustav zemlje. Smanjenje poreznih prijevara i utaja može se postići kroz strože zakonodavstvo, pojačanim nadzorom i edukacijom poreznih obveznika te primjenom kaznenih sankcija za one koji se bave poreznim prijevarama.

1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka

Za potrebe pisanja diplomskog rada korišteni su najvećim dijelom sekundarni podaci, to jest podaci iz postojećih izvora prikupljenih iz knjiga te znanstvenih i stručnih članaka hrvatskih autora. Prikupljeni sekundarni podaci analizirat će se putem metode analize odnosno postupkom istraživanja, interpretacije i izvlačenja značenja iz prikupljenih podataka kako bi se donijele informirane odluke, identificirali trendovi te stekao dublji uvid u analizirani skup podataka, te putem metode deskripcije to jest postupkom jednostavnog opisivanja činjenica, procesa i predmeta. Osim sekundarnih podataka u radu se koristi metoda prikupljanja podataka putem ankete, odnosno izravno od ispitanika (studenta, članova kućanstva).

1.3. Sadržaj i struktura rada

Diplomski rad obrađuje problematiku vezanu uz neplaćanje poreza to jest raznih oblika poreznih prijevara i utaja. Rad je koncipiran od sedam glavnih poglavlja uključujući uvodni dio i zaključak. U uvodnom djelu definira se predmet i cilj rada, izvori i metode prikupljanja podataka te sadržaj i struktura rada. Drugo poglavlje bavi se specifičnošću poreznog sustava Republike Hrvatske u kojem se opisuje obilježja poreznog sustava RH, podjela poreza u Hrvatskoj, učinci i načela oporezivanja, te pitanje pravednosti poreznog sustava RH. Treće poglavlje odnosi se na porezne prijevare u kojem su definirana obilježja i oblici poreznih prijevara, porezna evazija, te su navedene utvrđene porezne prijevare u Hrvatskoj od strane Porezne uprave s primjerima izbjegavanja i utaje poreza. Četvrto poglavlje bavi se analizom utjecaja poreznih prijevara na porezni sustav Hrvatske u kojem su navedeni motivi i učinci poreznih prijevara i izbjegavanja plaćanja poreza na porezni sustav i gospodarstvo RH, mjere suzbijanja poreznih prijevara te institucije i organizacije u borbi protiv poreznih prijevara u Hrvatskoj. Nadalje, u petom poglavlju opisuje se povezanost sive ekonomije i utaje poreza u Hrvatskoj u kojem se definira siva ekonomija sa primjerima pranja novca u Hrvatskoj, navedeni su negativni učinci pranja novca i utaje poreza te porezne oaze kao raj za utaju poreza. Šesto poglavlje predstavlja anketni upitnik o zastupljenosti poreznih prijevara u Republici Hrvatskoj u kojem će se analizirati rezultati ankete. Na kraju, sedmo poglavlje odnosi se na zaključak u kojem je sažeto prikazana cjelokupna tematika rada.

2. SPECIFIČNOSTI POREZNOG SUSTAVA REPUBLIKE HRVATSKE

2.1. Obilježja poreznog sustava Republike Hrvatske

Oporezivanje je za sada jedini poznati praktični način ubiranja sredstava za financiranje javnih rashoda za dobra i usluge kojima se svi koristimo. Čini se da su poreznici svugdje oko nas, porez na dohodak i doprinosi uštežu nam se izravno iz plaće, porez na dodanu vrijednost povećava cijenu robe koju kupujemo, porez na promet nekretnina plaćamo kada kupujemo stan, trošarinu kada automobil punimo benzinom ili kada popijemo pivo u kafiću. Gotovo svaku našu aktivnost vezanu za robu i usluge prati neka vrsta poreza. Kao što Benjamin Franklin kaže, na ovom svijetu ništa nije izvjesno osim poreza i smrti. No, čini se da usprkos našem negodovanju, mora biti tako. Porezi su cijena javnih dobara kojima se koristimo gotovo svakodnevno i vrlo se često ne pitamo kolika je njihova cijena. Javna su dobra npr. javna zdravstvena zaštita, javno obrazovanje naše djece, javna sigurnost na našim ulicama, red u prometu, muzeji, parkovi, čisti zrak i sl. Da bismo u svemu tome uživali, moramo plaćati poreze (Kesner-Škreb i Kuliš, 2010.).

Porezni sustav u Republici Hrvatskoj, kao temeljni instrument ekonomske politike, usklađen je s europskim načelima te izjednačava položaj svih poreznih obveznika, odnosno domaćih i stranih fizičkih i pravnih osoba. Prema Ustavu Republike Hrvatske svatko je dužan sudjelovati u podmirenju javnih troškova, u skladu sa svojim gospodarskim mogućnostima (Radulović, 2019.).

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, hrvatski porezni sustav morao se prilagoditi smjernicama i direktivama Europske unije u dijelu poreznih propisa i oporezivanja. Izrada nacрта prijedloga zakona i drugih propisa od strane Porezne uprave i Ministarstva financija Republike Hrvatske i dalje se kontinuirano odvija sa svrhom učinkovitijeg ubiranja poreza i doprinosa, a to posljedično kod poreznih obveznika najčešće stvara nelagodu i strah. Česte izmjene poreznih propisa te ponekad nejasne zakonske odredbe također predstavljaju zapreku razvoju samog poduzetništva te izostanak investicijskih ulaganja (Bedeković, 2017.).

Posljednja reforma poreznog sustava u Republici Hrvatskoj donijela je niz promjena od kojih su se neke reforme počele primjenjivati na porezne obveznike s početkom 2021. godine, dok se primjena ostalih reformi očekuje u narednim razdobljima. Budući da je porezna reforma bila sveobuhvatna očekuje se smanjenje ukupnog poreznog opterećenja poduzetnika te poticanje konkurentnosti gospodarstva, ali i pojednostavljenje porezne administracije (Bedeković, 2017.).

Porezna administracija, koju vodi Porezna uprava, odgovorna je za prikupljanje poreza, provedbu poreznih propisa, izdavanje poreznih rješenja, nadzor i sankcioniranje nepridržavanja poreznih propisa. Porezni obveznici su dužni redovito podnositi porezne prijave i ispunjavati porezne obveze prema propisanim rokovima. Porezna uprava provodi porezni nadzor kako bi provjerila ispravnost podataka u poreznim prijavama i sukladnost s poreznim propisima. Porezni inspektori imaju ovlasti da provode inspekcije, zahtijevaju dodatne informacije i dokumentaciju od poreznih obveznika te primjenjuju sankcije u slučaju utvrđenih nepravilnosti. Važno je napomenuti da se porezni sustav i propisi mogu mijenjati, pa je uvijek preporučljivo pratiti aktualne zakone i savjetovati se s poreznim stručnjacima ili Poreznom upravom za najnovije informacije i pravila koja se primjenjuju u Republici Hrvatskoj. Hrvatski porezni sustav kontinuirano se poboljšava kako bi se poboljšala učinkovitost, jednostavnost i pravednost. Uvođenje digitalnih rješenja, pojednostavljenje poreznih procedura i smanjenje administrativnih prepreka doprinose olakšanju plaćanja poreza i smanjenju mogućnosti za pogreške. Važno je napomenuti da je percepcija o tome je li porezni sustav dobar subjektivna i može se razlikovati među različitim pojedincima i sektorima. Također, uvijek postoji prostor za daljnja poboljšanja i prilagodbe poreznog sustava kako bi se osigurala ravnoteža između potreba države i pravednosti prema poreznim obveznicima.

2.2. Podjela poreza u Hrvatskoj

Hrvatski porezni sustav utemeljen je na skupu izravnih i neizravnih poreza predočenih na sljedećoj slici.

Slika 1. Podjela poreza u RH

Temeljni izravni porezi	Temeljni neizravni porezi
porez na dobit	porez na dodanu vrijednost
porez na dohodak	trošarine
prirez porezu na dohodak	porez na promet nekretnina

Izvor: Kesner-Škreb, M., Kuliš D. (2010.), *Porezni vodič za građane*, Zagreb: Institut za javne financije.

Ostalim poreznim prihodima može se smatrati cijela skupina lokalnih poreza (županijski, općinski i gradski), te carine i doprinosi za socijalno osiguranje. Porezni prihodi različitih razina vlasti dijele se na : državne poreze, županijske poreze te općinske i gradske poreze. Njihovu podjelu vidimo na sljedećoj slici.

Slika 2. Porezi prema razni vlasti

Državni porezi	<ul style="list-style-type: none"> •Porez na dodanu vrijednost •Porez na dobit •Posebni porezi i trošarine (4 skupine: a) na motorna vozila, b) na kavu i bezalkoholna pića, c) premije osiguranja AO i kasko, d) trošarine na energente, duhan i alkohol.
Županijski porezi	<ul style="list-style-type: none"> •Porez na nasljedstva i darove •Porez na cestovna motorna vozila •Porez na plovila •Porez na automate na zabavne igre
Općinski ili gradski porezi	<ul style="list-style-type: none"> •Prirez porezu na dohodak •Porez na potrošnju •Porez na kuće za odmor •Porez na korištenje javnih površina •Porez na promet nekretnina
Zajednički porez	<ul style="list-style-type: none"> •Porez na dohodak
Ostalo	<ul style="list-style-type: none"> •Porezi na dobitke od igara na sreću i naknade (mjesečne i godišnje) na privređivanje igara na sreću •Naknada za privređivanje nagradnih igara

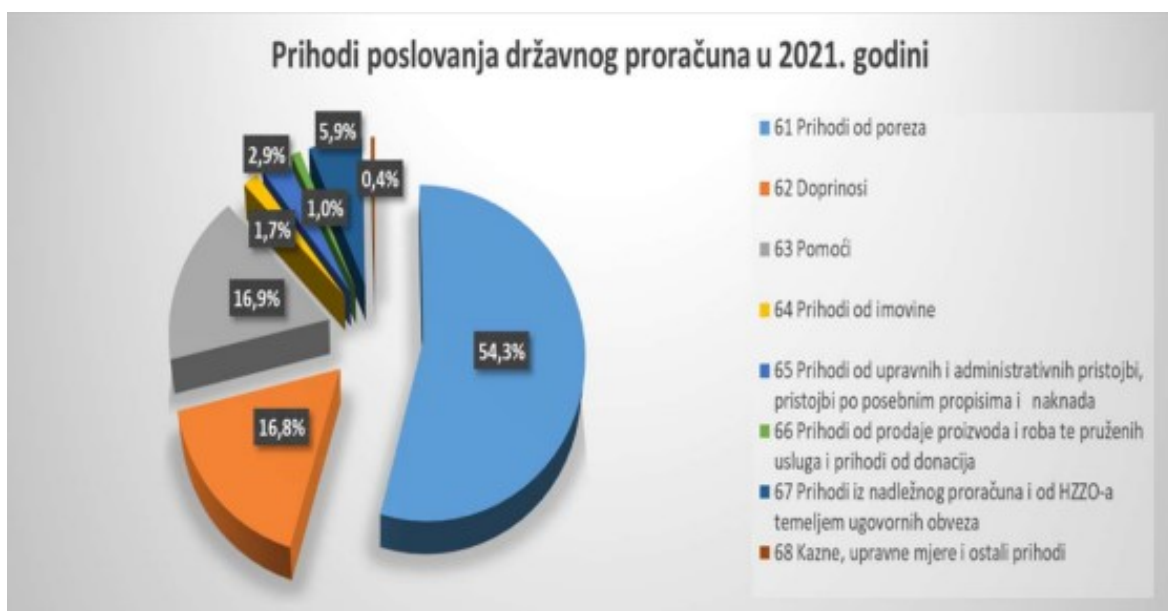
Izvor: Šimović, H., Deskar-Škrbić, M. (2019.), *Teorija i politika oporezivanja*, preuzeto s <https://arhivanalitika.hr/blog/ejs-11-teorija-i-politika-oporezivanja-i-dio/>

Porezi koji se dijele između države i lokalnih jedinica vlasti su (Kesner-Škreb i Kuliš, 2010.):

- porez na dohodak - dijeli se između države, općine, grada i županije;
- porez na promet nekretnina - dijeli se između države, općine i grada.

Općine, odnosno gradovi mogu propisati plaćanje prireza porezu na dohodak. PDV i trošarine su najizdašniji izvor prihoda državnog proračuna te iz godine u godinu iznose gotovo 80% ukupnih poreznih prihoda, odnosno oko 55% ukupnih prihoda poslovanja države. Porez na dobit i porez na dohodak nisu toliko značajni i njihov je udio u ukupnim poreznim prihodima ispod 12%. Uz poreze, najznačajniji izvori prihoda su doprinosi koji čine blizu 20% ukupnih prihoda države. Njih plaćaju svi zaposleni i to za mirovinsko i zdravstveno osiguranje, za osiguranje za slučaj nezaposlenosti te poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom. Udio poreza u ukupnim prihodima 2021. godine vidimo na slici u nastavku (Ministarstvo financija, 2021.).

Slika 3. Prihodi državnog proračuna u 2021. godini

Izvor: Ministarstvo financija, *Državni proračun za 2021. godinu i projekcije za 2022. i 2023. godinu - Vodič za građane.*

Za razliku od poreza na dohodak i prireza poreza na dohodak, koji u Hrvatskoj u usporedbi s drugim zemljama i nisu naročito visoki, upravo obvezni doprinosi značajno opterećuju plaće radnika i jedni su od najviših u svijetu. Međutim, unatoč visokoj opterećenosti plaća, doprinosima se ne prikupi dovoljno za pokrivanje troškova mirovinskog i zdravstvenog sustava. Upravo mirovinski sustav je najveći generator proračunskog deficita jer se doprinosima prikupi dvadesetak milijardi kuna, a za mirovine je godišnje potrebno oko 36 milijardi kuna.

2.3. Učinci i načela oporezivanja

„Porezi izazivaju brojne učinke te se njihova funkcija ne može promatrati samo kroz prizmu prikupljanja prihoda za financiranje javnih potreba. Usporedno tome porezi i porezna politika su samo jedna od sastavnica fiskalne politike i sustava javnih financija. Prije svega porezi su obvezna davanja državi te kao takvi nemaju unaprijed određenu namjenu, odnosno ne može se očekivati neka izravna protuusluga. S aspekta načela korisnosti, porezi se mogu promatrati kao svojevrsna cijena za javna dobra, no korištenje određenih javnih dobara uglavnom nije izravno povezano s plaćanjem poreza“ (Dražić Lutilsky et al.,2015.).

„Činjenica jest da država koristi poreze kako bi utjecala na razinu i alokaciju raspoloživih resursa s ciljem pribavljanja javnih i privatnih dobara za svoje građane (alokacijska funkcija). No, država porezima može utjecati i na raspodjelu dohotka i bogatstva (distribucijska funkcija), pa čak i na razinu ekonomske aktivnosti i makroekonomska kretanja (stabilizacijska funkcija). Navedene funkcije javnih financija država provodi ne samo porezima, već i drugim instrumentima fiskalne politike (razni rashodi kao subvencije, deficit/suficit i sl.). Takvi učinci realiziraju se na strani agregatne potražnje u relativno kratkome roku“ (Dražić Lutilsky et al., 2015.).

„Osim prethodno spomenutih makroekonomskih učinaka, država kroz poreze i poreznu politiku proizvodi i brojne mikroekonomske učinke. Država porezima može utjecati na promjene ponašanja gospodarskih subjekata, prije svega u potrošnji i ponudi rada, koje nastaju zbog promjene realnog dohotka (učinak dohotka). Također, porezi utječu na promjenu relativnih cijena supstituta (učinak supstitucije). Takvi učinci oporezivanja su pretežno dugoročnog karaktera te mogu kroz promjene ponašanja poslovnih subjekata i pojedinca utjecati na agregatnu ponudu. Porezi i porezna politika su dio ekonomske politike pa je njihove učinke teško odvojeno promatrati bilo na razini države i tržišta (makro razina) ili na razini pojedinca ili poduzeća (mikro razina). Učinci oporezivanja su toliko međusobno isprepleteni bez obzira što se određenim poreznim oblicima učinkovitije može djelovati na pojedine kategorije kao što su ponuda rada, štednja ili investicije“ (Dražić Lutilsky et al., 2015.).

Kao što smo već spomenuli, oporezivanje može imati utjecaj na ponašanje pojedinaca i poduzeća, a najbolji primjer za to su visoke porezne stope na cigarete koje mogu smanjiti potrošnju duhanskih proizvoda, dok porezi na štetne tvari poput alkohola ili prerađene hrane mogu potaknuti zdravije životne stilove. Važno je napomenuti da su učinci oporezivanja složeni i ovise o različitim čimbenicima, kao što su porezna stopa, oblik oporezivanja, razina primanja i ciljevi porezne politike. Porezne politike se često raspravljaju i prilagođavaju kako bi se postigla ravnoteža između prikupljanja prihoda i ostvarivanja željenih društvenih i gospodarskih ciljeva.

Kao odgovor na pitanje kakav porezni sustav treba biti i koje kriterije treba zadovoljiti, najčešće se služimo načelima oporezivanja. Po svojoj definiciji, načelo ili princip određeno je pravilo ili zakonitost koju bi porezni sustav trebao slijediti. Poreznom sustavu nameće se mnogo ciljeva koja su često u suprotnosti. Mnogi su teoretičari sistematizirali mnoga načela oporezivanja, ali u literaturi se možda najčešće koristi sistematizacija A. Wagnera koji je sva načela oporezivanja sistematizirao u četiri skupine koje možemo vidjeti na slici (Šimović i Deskar-Škrbić, 2019.).

Slika 4. Načela oporezivanja

Izvor: Šimović, H., Deskar-Škrbić, M. (2019.), *Teorija i politika oporezivanja*, preuzeto s <https://arhivanalitika.hr/blog/ejs-11-teorija-i-politika-oporezivanja-i-dio/>

Prema Šimović i Deskar-Škrbić (2019.) **financijsko-politička načela** su prva koja se nameću poreznom sustavu. Načelo izdašnosti znači da bi porezni sustav trebao biti dovoljno izdašan da financira javne potrebe društva. Uz to porezni sustav treba biti dovoljno elastičan (prilagodljiv), odnosno treba se više usmjeriti na one izvore ekonomske snage preko kojih je lakše ostvariti funkciju izdašnosti. Kao primjer najčešće se uzimaju trošarine koje se uglavnom nameću na proizvode čija je potražnja cjenovno neelastična (duhanski proizvodi, naftni derivati, alkohol, kava i sl.). Bez obzira koliko cijena benzina ili cigareta raste, količina konzumacije tih proizvoda neće se značajnije smanjiti. Prilagodba poreznog sustava ogleda se u tome da se uz opći porez na potrošnju (PDV) takvi proizvodi dodatno oporezuju trošarinama ili posebnim porezima, s primarnim ciljem prikupljanja dodanih financijskih sredstava. Tako primjerice više od 75% prodajne cijene cigareta i drugih duhanskih proizvoda čine porezi (PDV i trošarina).

Ekonomsko-politička načela odnose se na ekonomske učinke koje porezni sustav ima na građane i poslovne subjekte. U tom kontekstu učinci oporezivanja ovisiti će o izboru poreznog izvora, odnosno o tome hoćemo li više opteretiti dohodak, imovinu ili potrošnju. Odluka o izboru poreznog izvora povlači za sobom i izbor poreznog oblika. Na primjer, hoćemo li potrošnju oporezivati uz PDV sa dodatkom trošarina (Šimović i Deskar-Škrbić, 2019.).

Socijalno-politička načela uzimaju u obzir socijalnu dimenziju društva te pitanja pravednosti i jednakosti. U tom kontekstu, poreznom sustavu se nameće zahtjev da svi građani plaćaju porez (načelo općenitosti), ali sukladno svojoj ekonomskoj snazi i koristi koje građanin ima od javnog sektora tj. načelo ravnopravnosti (Šimović i Deskar-Škrbić, 2019.).

Porezno-tehnička načela govore o funkcionalnosti i administrativnim pitanjima poreznog sustava. Načelo određenosti zahtjeva da porezi budu zakonski utvrđeni, da je predmet oporezivanja i porezna obveza unaprijed utvrđena te da je materija oporezivanja dovoljno razumljiva prosječnom poreznom obvezniku. Možemo govoriti o ugodnosti plaćanja poreza. Iako zvuči kao oksimoron, ugodnost plaćanja poreza odnosi se na to da vrijeme, način i mjesto plaćanja poreza bude najpogodnije za porezne obveznike. Načelo niskog troška ubiranja poreza podrazumijeva da sam porezni sustav i prateća administracija nije preskupa, odnosno da neto učinak oporezivanja za državu bude što veći (Šimović i Deskar-Škrbić, 2019.).

Kratki pregled načela oporezivanja otkriva da je ispunjavanje mnogih načela isprepletano, ali ponekad i u međusobnoj suprotnosti. Teško je zadovoljiti sva načela istovremeno. Uvijek postoji svojevrsna „vaga“ između jednakosti (pravednosti) i učinkovitosti (jednostavnosti) u oporezivanju. Kako će se pojedina zemlja postaviti prema poreznim načelima, ovisi o društvenim potrebama, stanju ekonomije i, u konačnici, o ciljevima ekonomske i porezne politike (Šimović i Deskar-Škrbić, 2019.).

Načela oporezivanja doprinose predvidljivosti poreznog sustava. To je važno za porezne obveznike i poslovne subjekte jer im omogućuje planiranje i donošenje dugoročnih financijskih odluka s jasnoćom o njihovim poreznim obvezama. Predvidljiv porezni sustav pruža stabilnost i povjerenje u poslovno okruženje. Načela oporezivanja također igraju važnu ulogu u održivosti javnih financija. Održiv porezni sustav osigurava stabilne prihode koji su potrebni za financiranje javnih usluga i infrastrukture. Održivost poreza također podrazumijeva ravnotežu između poreznih stopa i širine porezne baze kako bi se izbjegle nepotrebne porezne opterećenja ili prevelika opterećenja na određene skupine. Ukratko, načela oporezivanja su važna jer osiguravaju pravednost, učinkovitost, gospodarske poticaje, predvidljivost i održivost poreznog sustava. Ona pomažu u stvaranju stabilnog i pravičnog okruženja u kojem se porezi prikupljaju na način koji podržava društvene i gospodarske ciljeve.

2.4. Pitanje pravednosti poreznog sustava RH

Važno je napomenuti da pravednost poreznog sustava nije samo pitanje samih poreznih stopa i strukture, već također ovisi o širem kontekstu socioekonomske jednakosti, transparentnosti poreznih pravila i pravednoj primjeni zakona. Konačna procjena pravednosti poreznog sustava ovisi o subjektivnom mišljenju i vrijednosnim sudovima svakog pojedinca. Jedan od ključnih aspekata pravednosti poreznog sustava je progresivnost ili regresivnost oporezivanja. Progresivnost znači da visoki dohoci podliježu većim stopama poreza, dok regresivnost znači da niži dohoci plaćaju veći postotak poreza u odnosu na ukupni dohodak. Pravednost se može promatrati i kroz perspektivu pravedne raspodjele tereta poreza među različitim skupinama stanovništva.

Iz ustavnog utemeljenja jasno je da je Republika Hrvatska socijalna država. Ipak, tek površnim pregledom hrvatskog poreznog sustava moguće je zaključiti kako se radi o pasivnoj socijalnoj državi. Politike hrvatskih Vlada od samostalnosti do danas prilikom oživotvorenja ustavnih odredbi učinile su Republiku Hrvatsku pasivnom socijalnom državom. Takva socijalna država rezultira visokom stopom dobrovoljne nezaposlenosti, podržava neučinkovitost te je pri tome upitna njezina mogućnost osiguranja buduće zdravstvene zaštite i isplate mirovina pojedincima koji pridonose podmirenju javnih izdataka. Čini se izglednim daljnje produljenje radnog vijeka građana, smanjenje omjera mirovina i plaća te povećanje poreznog opterećenja i javnog duga. Iz obilježja pasivne socijalne države proizlazi da je ona uistinu jamac socijalnih prava, dok je prema budućim generacijama sve samo ne socijalna. Porezni sustav Republike Hrvatske karakterizira visoka stopa poreza na dodanu vrijednost, visok teret javnih davanja u obliku doprinosa iz plaća zaposlenika i doprinosa na plaće koji terete poslodavce, što rezultira smanjenom konkurentnošću u privlačenju domaćih i stranih investicija koje ostvaruju uobičajene stope profitabilnosti. Opća stopa PDV-a iznosi 25%, a snižene stope od 13% i 5% obuhvaćaju relativno malen broj proizvoda (Kuzelj, 2018.).

Porezni sustav trebao bi biti ustrojen na način da u što manjoj mjeri opterećuje građane i potiče razvoj poduzetništva. Svima je već poznato da bi porezni sustav trebao biti pravedan, ali je manje poznato na koji način to postići, a da što veći broj poreznih obveznika bude zadovoljan i da se oporezivanjem prikupi dovoljno novca za podmirenje svih javnih potreba. Porezna uprava na svojim stranicama navodi kako želi graditi partnerski odnos s poreznim obveznicima, kojima je spremna pružiti stručnu pomoć i potporu u ispunjavanju poreznih obveza, ali da mora i spremno i brzo zaustaviti najteže porezne prekršaje, štiteći pri tome uredne porezne obveznike. Pod izlikom rasterećenja poduzetnika i građana, vrlo često se najavljuju pojednostavljenja i uštede poreznim obveznicima te se kreće u porezne reforme. Unatoč pozitivnim namjerama, ta pojednostavljenja vrlo se često zakompliciraju, a ponekad u konačnici dovedu i do poskupljenja (Radulović, 2019.).

U pogledu hrvatskog poreznog sustava, neki kritičari tvrde da postoji neravnoteža i manjak pravednosti. Kao argument za to, Radulović (2019.) spominje nedostatke hrvatskog poreznog sustava:

- nesigurnost izazvana učestalim promjena propisa i zakona, kao i poreznih stopa i načina oporezivanja;
- komplicirani porezni propisi i zakoni;
- izostanak povratne informacije vezane uz način i svrhu trošenja sredstava prikupljenih porezima;
- porezni obveznici osjećaju kako za plaćeni porez zauzvrat ne dobivaju sigurnost i pravnu državu koja im jamči osnovna prava i ravnopravnost;
- novcem poreznih obveznika financira se prevelik broj zaposlenika u javnim službama;
- neujednačenost lokalnih poreza u različitim regijama Hrvatske rezultira nejednakom raspodjelom sredstava i resursa između područja.

Što se tiče toga je li hrvatski porezni sustav pravedan ili ne, možemo reći samo da dok god bude poreza, ma koliko oni bili visoki ili niski te u koje se god svrhe koristili, uvijek će biti onih koji će negodovati i biti protiv oporezivanja. Ne postoji takav sustav kojega su i porezne vlasti i porezni obveznici smatrali pravednim. Iz razloga što poreznim vlastima nikad dosta novaca za podmirenje javnih potreba, a poreznim obveznicima s druge strane svaki porez predstavlja preveliko opterećenje.

3. POREZNE PRIJEVARE U HRVATSKOJ

3.1. Obilježja poreznih prijevarena u Republici Hrvatskoj

Porezne prijevare predstavljaju nelegalne radnje koje porezni obveznici poduzimaju kako bi izbjegli plaćanje poreza ili smanjili svoj porezni teret. U Republici Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama, porezne prijevare su ozbiljan problem koji može imati negativne posljedice po proračun i društvo u cjelini. Česti su slučajevi da porezni obveznici u Hrvatskoj pokušavaju prikriti ili smanjiti prihode kako bi izbjegli plaćanje poreza. To se može postići kroz nerealan prikaz financijskih izvještaja, skrivanje gotovinskih transakcija ili izbjegavanje evidentiranja svih prihoda. Postoje slučajevi kada porezni obveznici namjerno ne prijavljuju svoje prihode ili se ne registriraju za plaćanje poreza kako bi izbjegli njegovo plaćanje, a to se posebno odnosi na rad na crno i nezakonito poslovanje, s toga je porez na dodanu vrijednost najosjetljivije područje za porezne prijevare i manipulacije u Hrvatskoj.

Porezni obveznici koji namjerno sudjeluju u poreznim prijevarama i izbjegavaju plaćanja svojih poreznih obveza čine štetu za cijelo društvo. Porezna uprava usko surađuje sa drugim institucijama RH u prikupljanju različitih informacija s ciljem identifikacije poreznih obveznika koji svjesno sudjeluju u poreznim prijevarama, te na svojim mrežnim stranicama informiraju i savjetuju porezne obveznike i građane da ako u obavljanju svoje djelatnosti uoče bilo koji pokazatelj prijevarenih shema/transakcija razmotre realizaciju takvih transakcija i da o tome informiraju Poreznu upravu. Djelokrug rada Porezne uprave RH, uz provođenje nadzora poslovanja poreznih obveznika u primjeni propisa iz nadležnosti Porezne uprave, obuhvaća i borbu protiv izbjegavanja poreza, poreznih utaja, te borbu za suzbijanje poreznih prijevarena, a ponajviše radi obveze zaštite poreznih obveznika koji utvrđuju i plaćaju svoje porezne obveze sukladno zakonskim propisima i u zakonom propisanim rokovima. Porezna uprava RH kontinuirano poboljšava alate i informacijske tehnologije te provodi edukaciju službenika u svrhu otkrivanja, sprječavanja i suzbijanja poreznih prijevarena. U RH je napravljen veliki iskorak u otkrivanju, dokazivanju, suzbijanju i sprječavanju prijevarena u području PDV-a, kao i na međunarodnoj suradnji (Kusić, 2018.).

3.2. Oblici poreznih prijevara

Kao što je i prethodno navedeno, porez na dodanu vrijednost je najosjetljivije područje za porezne prijevare i manipulacije. Prema Bejaković (2016.), nezakonito prisvajanje povrata PDV-a najčešće razumijeva brojne poslove u lancu stvarnih i lažnih transakcija i sudionika. U EU se takvo ponašanje smatra oblikom djelovanja organiziranoga kriminala i kriminalnog napada na javne prihode. Najpoznatiji je tip nezakonita prisvajanja povrata PDV-a prijevara unutar zajednice putem trgovca koji nestaje tzv. MTIC *engl.* missing trader intra-community. Na području EU-a takvo je ponašanje općenito priznato kao jedan od najopasnijih napada organiziranoga kriminala što pogađa sve članice. Tada trgovac koji nestaje nabavlja proizvode u drugoj članice uz nultu stopu PDV-a, prodaje ih na domaćem tržištu po višoj cijeni uz uračunan PDV, ali ga ne plaća nadležnom nacionalnome poreznom tijelu.

Stoga, najpoznatiji oblici prijevara su (Bejaković, 2016.):

- akvizicijska prijevara;
- kružna prijevara;
- kontra prijevara.

Akvizicijska prijevara (*engl.* acquisition fraud) odnosi se na prodaju uvezene robe po nultoj stopi PDV-a na domaćemu crnom tržištu. Uvoznik nakon prodaje ne zaračunava PDV na oporezive isporuke, pa tako robu može prodati jeftinije nego ostali sudionici na tržištu. Zato što naplaćuje PDV, neposredno oštećuje državni proračun. Nakon obavljene jedne prodaje trgovac nestaje. Ovo je kazneno djelo poprilično lako dokazati, pa je i procesuiranje lakše (Bejaković, 2016.).

Kružna prijevara (*engl.* carousel fraud) definira se kao način organiziranog i sustavnog izvlačenja novca iz državnog proračuna iskorištavanjem nedostataka europskog poreznog sustava i kao takve predstavljaju jedan od najvećih poreznih problema s kojim se suočavaju države članice Europske unije. Kružna prijevara obično funkcionira tako da tzv. nestajući trgovac „missing trader” uveze neku robu/uslugu iz druge zemlje članice pri čemu ne plaća PDV, te ono kroz niz društava tzv. "Buffera" to jest posrednika koji robu/ uslugu preprodaje uz malu ili nikakvu maržu pri čemu svako od tih društava, osim nestajućeg, ima vrlo malu obvezu

odnosno pravo na pretporez, roba ili usluga u konačnici se prodaje krajnjem kupcu ili ponovno izvozi bez zaračunavanja PDV-a. Nestajući trgovac najčešće uredno prijavljuje PDV, ali ga ne uplaćuje u državni proračun, te nakon nekog vremena postaje nedostupno poreznoj upravi, kupcima i dobavljačima. Društva „bufferi“ služe kako bi zavarali trag i otežali otkrivanje lanca Poreznoj upravi i kako krajnji kupci robe/usluge ne bi posumnjali da se radi o poreznoj prijevari. Roba koja se najčešće koristi u takvim prijevarama je roba koja je brzo utrživa (npr. tehnička roba), roba koja ima veliku vrijednost, a lagano se transportira. Kod PDV prijevara usluge se rjeđe koriste, jer je teže zavarati krajnje kupce, a kada se koriste najčešće se radi o prodaji raznih prava kao npr. CO2 certifikati, razne „VOIP“ usluge ili druge digitalne usluge na koje se plaća PDV. Konačna šteta za državni proračun nastaje kada krajnji kupci ili izvoznici u konačnici koriste pravo pretporeza, a nestajući trgovac koji je robu naplatio nije platio PDV. Dok se otkrije da nestajući trgovac nije platio porez sve transakcije su već obavljene, trgovac je nestao kao i novac iz transakcija tako da prisilna naplata poreza najčešće nema nikakvih efekata (Bejaković, 2016.).

Kontra prijevara (engl. contra trading), radi sprječavanja otkrivanja MTIC prijevara počinitelji je često pokušavaju prikriti komplicirajući načine trgovanja. Jedan od opisanih načina je tzv. „contra trading“. Pojam kontra trgovac odnosi se na poreznog obveznika koji sudjeluje u dvije odvojene vrste lanca transakcija, od kojih je jedna vrsta transakcija legalna, a provodi se s ciljem da se prikrije kružna prijevara. Ovdje se u stvari radi o kružnoj prijevari gdje se uključuju poduzetnici koji posluju legalno, a služe za odvlačenje pozornosti sa sumnjivih poslova. Na svaku isporuku u lancu obračunavaju određenu zaradu te tako prikazuju stvaran poslovni događaj (Bejaković, 2016.).

3.3. Porezna evazija

„Jedan od bitnijih oblika porezne prijevare jest porezna evazija tzv. izbjegavanje plaćanja poreza. Osnovno obilježje porezne evazije je nezakonito djelovanje, odnosno direktno kršenje zakonskih odredbi. Do porezne evazije dolazi kada porezni obveznik prije samog plaćanja poreza čini različite dopuštene ili nedopuštene radnje kako bi izbjegao poreznu obvezu, a ako se tek nakon plaćanja poreza uspio osloboditi svog poreznog tereta, odnosno prebaciti ga na nekog drugog, riječ je o prevaljivanju“ (Šimurina et al., 2018.).

„Visoka razina porezne evazije znak je otpora koji porezni obveznici osjećaju prema plaćanju poreza i pokazatelj kako nešto s cijelim poreznim sustavom ili određenim poreznim oblikom nije kako treba. Porezna evazija može se pojaviti kao zakonita tzv. izbjegavanje plaćanje poreza ili nezakonita tzv. porezna utaja“ (Šimurina et al., 2018.).

Postoje tri oblika porezne evazije, a to su (OECD, 2017.):

- izbjegavanje plaćanja poreza (*engl. tax avoidance*);
- utaja poreza (*engl. tax evasion*);
- porezne prijevare (*engl. tax fraud*).

Izbjegavanje plaćanja poreza (*engl. tax avoidance*) je legalan način korištenja svih mogućnosti poreznog sustava u svrhu umanjavanja porezne obveze, a koja je u skladu sa zakonom. Pri tom, porezni obveznici koriste „rupe u zakonu“ i nedostatke u poreznim propisima, koje im omogućuju legalno izbjegavanje plaćanja poreza. Legalno izbjegavanje poreza je pravno prihvatljivo i sastavni je dio poreznog planiranja koje se temelji na iskorištavanju zakonskih propisa i poreznih olakšica kako bi se smanjila porezna obveza. Vlade često nude različite porezne olakšice kako bi potaknule određene aktivnosti, kao što su ulaganje u određene sektore, istraživanje i razvoj, energetska učinkovitost ili donacije u humanitarne svrhe. Korištenje ovih olakšica na zakonit način može rezultirati smanjenjem porezne obveze. Važno je napomenuti da granica između legalnog izbjegavanja poreza i porezne evazije može biti suptilna, a ponekad ovisi o tumačenju poreznih zakona i propisa. Zakoni o porezu i propisi se mijenjaju i razlikuju se od zemlje do zemlje, stoga je važno konzultirati se s poreznim stručnjakom ili poreznim savjetnikom kako bi se osiguralo da se porezno planiranje provodi u skladu s važećim zakonima (Šimurina, 2020.).

Utaja poreza (*engl. tax evasion*) je svjesno i namjerno činjenje radnji u svrhu neplaćanja zakonski utvrđenih poreza. To je nezakonito i ilegalno postupanje s ciljem namjernog zanemarivanja ili izbjegavanja plaćanja poreznih obaveza. Uglavnom se sastoji od nezakonitih poslova u kojima se porezna obveza skriva ili lažno prikazuje. Utajom poreza porezni obveznik plaća manje poreza nego što treba platiti po zakonu, a najčešće skriva prave podatke o isporukama od poreznog tijela. Porezna utaja može uključivati manipuliranje financijskim izvještajima kako bi se prikazali manji prihodi ili veći troškovi nego što je stvarno. To se može postići putem fiktivnih troškova, lažnih faktura ili drugih oblika prijevara. Porezna utaja

označava ozbiljno kršenje poreznih zakona i može imati ozbiljne posljedice. Vlade poduzimaju različite mjere kako bi otkrile i suzbile poreznu utaju, uključujući inspekcije, revizije, suradnju s poreznim tijelima drugih zemalja i provođenje kaznenih postupaka protiv počinitelja. Posljedice porezne utaje mogu uključivati visoke novčane kazne, zatvorsku kaznu i reputacijsku štetu. Osim toga, porezni obveznici koji sudjeluju u poreznoj utaji mogu biti obvezani platiti zaostali porez s kamatama i penalima (Vranko, 2015.).

Porezne prijevare (engl. tax fraud) su najteže prijevare poreznog sustava, često međunarodnog karaktera, a uzrokuju najveće gubitke sredstava iz državnih proračuna. Počinitelji prevara su često dio organizirane skupine okupljeni u svrhu nezakonitog prisvajanja poreza na dodanu vrijednost. Kružne prijevare su najteži oblici prijevara u sustavu poreza na dodanu vrijednost i one uzrokuju najveće gubitke poreznih prihoda, a porezne vlasti ih, radi domišljatosti prevaranata, globalizacije tržišta i modernih tehnologija, vrlo teško suzbijaju. Takve se prijevare najčešće povezuju s organiziranim kriminalom, odnosno organiziranim skupinama koje diljem Europske unije provode porezne prijevare te za svoje operiranje biraju zemlje u kojima je borba protiv takvih prijevara manje učinkovita. Kako bi se zaštitio državni proračun i spriječile prijevare s PDV-om, porezne uprave neprestano provode mjere za otkrivanje trgovačkih društava koja sudjeluju u njima te svim silama pokušavaju uvesti sustave koji omogućavaju rano otkrivanje poreznih prijevara (sustav VAIS, EUROFISC). Budući da je poreznim upravama teško pratiti maštovitost organiziranoga kriminala, prijevare se najčešće otkriju kad je porezni proračun već oštećen. Ulaskom u EU, odnosno primjenom prijenosa porezne obveze, hrvatski proračun također se našao na meti prijevara s PDV-om. Nažalost, o tome su naši poduzetnici slabo informirani iako zajedno s državnim financijama snose rizik. Naime, svi mi iz poreza pokrивamo gubitke u državnom proračunu, pa bismo se itekako zajedno s Poreznom upravom trebali potruditi da se spriječe takve porezne prijevare. Porezna uprava trebala bi se potruditi da ne stradaju nevini poduzetnici koji nisu znali ili nisu mogli znati da posluju s osobama uključenim u prijevaru te ih aktivno informirati o tom problemu objavljivanjem smjernica, naputaka i sl. (Lukša, 2016.).

3.4. Primjeri izbjegavanja i utaje poreza u Hrvatskoj

Republika Hrvatska je precizirala uvjete po kojima se izbjegavanje poreza promatra nezakonitim, što podrazumijeva kršenje određenog zakonskog akta i pravedno sankcioniranje prekršitelja. No, postoje brojne radnje obveznika s ciljem izbjegavanja poreznih davanja koje se nalaze na samoj ivici kršenja zakona jer ih zakonodavac nije predvidio ili ih nije na adekvatan način zabranio. Pitanje koje se nameće jest kako i zašto se porez izbjegava u RH i što hrvatske porezne vlasti mogu učiniti da se ova pojava suzbije ili barem svede u prihvatljivije okvire. Definiranje nezakonite evazije poreza na dohodak važno je jer nije svako neplaćanje kažnjivo, budući da se porez može izbjegavati na zakonit i nezakonit način. Zakonito izbjegavanje plaćanje poreza (*engl. tax avoidance*) podrazumijeva na zakonu utemeljeno uređenje prilika poreznog obveznika radi smanjenja njegove porezne obveze. S druge strane, nezakonito izbjegavanje poreza ili porezna utaja (*engl. evasion*) podrazumijeva smanjenje poreza nezakonitim sredstvima, odnosno radnje kojima se porezna obveza otklanja ili prikrija, tj. obveznik plaća manji porez nego što bi prema zakonu bio dužan platiti (Bošnjak, 2017.).

Istraživanja su potvrdila kako se nezakonito izbjegavanje poreza u Hrvatskoj odvija na različite načine, a uvelike ovisi o kreativnosti prekršitelja i (ne)sposobnosti državnog aparata da ga prevenira i sankcionira. Bošnjak (2017.) ističe nekoliko primjera poreznih prijevара u Republici Hrvatskoj u vidu potpunih i djelomičnih utaja ili izbjegavanja poreza s naglaskom na porez na dohodak:

- neprijavljena djelatnost odnosno „rad na crno“ – radnik u potpunosti ne prijavljuje svoj dohodak, niti uplaćuje bilo kakve doprinose;
- fiktivno zaposlenje na način da se osobi isplaćuju plaća i svi porezi, prirez i doprinosi, a ista uopće ne zaradi svoja primanja;
- fiktivno zaposlenje uz plaćanje doprinosa poslodavcu kako bi se steklo neko drugo pravo poput veće naknade za porodiljni dopust, jer veći prosjek primanja podiže iznos naknade;
- neplaćanje prekovremenog rada na način da se radniku isplaćuje nužnih 160 radnih sati mjesečno, a ostalo se „poklanja“ poslodavcu;

- izostanak uplate doprinosa na plaću;
- prijavljivanje zaposlenih na minimalni iznos i isplata ostatka plaće u gotovini „na ruke“ posredstvom studentskih honorara ili ugovora o autorskim djelima;
- isplata iznosa plaće ispod zakonskog minimuma na način da zaposlenik vraća dogovoreni „višak“ plaće u gotovini vlasniku;
- lažno korištenje poreznih olakšica za uzdržavane članove obitelji (rad djece preko tuđih studentskih ugovora);
- prikazivanje umanjenih prihoda kako bi se steklo pravo na socijalnu pomoć, dječji doplatak ili jeftiniji smještaj djece u vrtićima;
- neizdavanje računa i neevidentiranje prometa od samostalne djelatnosti;
- neprijavljivanje dohotka od iznajmljivanja stambenog objekta za stanovanje;
- isplata istog iznosa plaće od strane poslodavca usprkos ostvarenoj olakšici za uzdržavanog člana obitelji;
- prijave lažnog prebivališta kako bi se platio manji prirez;
- prijava lažnog prebivališta s ciljem stjecanja ili uvećanja naknade za javni prijevoz do radnog mjesta;
- prijava lažnog prebivališta kako bi se steklo pravo na poreznu olakšicu u svezi područja posebne državne skrbi.

3.5. Utvrđene porezne prijave u RH od strane Porezne uprave

Zbog pravičnosti prema većini poreznih obveznika koji utvrđuju i uplaćuju svoje porezne obveze točno i u zakonom propisanim rokovima Porezna uprava je odlučna u otkrivanju, dokazivanju, suzbijanju i sprječavanju prijevare u području PDV-a. Porezna uprava naglašava kako je potrebno biti iznimno oprezan u sklapanju poslovnih odnosa iz rizičnih djelatnosti gdje je ponuda takva da je jedino razumno objašnjenje kako je transakcija predobra da bi bila istinita i zakonita. Isto tako Porezna uprava naglašava kako je važno provjeriti dobavljače, saznati povijest tvrtke ispred koje nastupa vlasnik/odgovorna osoba, provjeriti PDV ID broj, provjeriti ima li vaš dobavljač „fizičku“ adresu, jesu li cijene iznenađujuće niske i sl. (Porezna uprava, 2018.).

U nastavku su navedene prijevare iz različitih djelatnosti koje je otkrila Porezna uprava i koje trenutno predstavljaju područje visokog rizika vezano za zakonit obračun i uplatu PDV-a (Porezna uprava, 2018.):

1. u djelatnosti trgovine na veliko

- čeličnim armaturama i betonskim čelikom

„U djelatnosti trgovine na veliko željeznom robom, instalacijskim materijalom i opremom, djelatnosti trgovine na veliko metalima i metalnim rudama, nespecijaliziranoj trgovini na veliko u dijelu koji se odnosi na betonski čelik porezni obveznici stječu čelične armature iz drugih država članica. Ovako stečena dobra, odnosno stjecanje dobara se iskazuje u prijavi PDV-a na poziciji pretporez od stjecanja dobara unutar EU, kao i na poziciji oporezivih transakcija stjecanja dobara unutar EU (dakle, +/- PDV = 0,00 kn). Porezni obveznici - stjecatelji dobara iz EU isporučuju čelične armature na tržištu Republike Hrvatske, ispostavljaju račune na kojima iskazuju PDV po stopi od 25%. Svoju poreznu obvezu umanjuju putem ulaznih „fiktivnih računa“ ispostavljenih na približno isti iznos stjecanja od tuzemnih sudionika u prijeveri. Transakcijama provedenim na ovaj način formiraju niže cijene za čelične armature od tržišnih cijena na prostoru Republike Hrvatske. Razliku između stvarnih tržišnih i prodajnih cijena, u pravilu isplaćuju u gotovini odgovornoj osobi ili osobi koja je ovlaštena za raspolaganjem novčanim sredstvima na računu društva“ (Porezna uprava, 2018.).

- šećerom

„U djelatnosti proizvodnje i nespecijaliziranoj trgovini na veliko šećerom od 1. siječnja 2017. godine na snagu je stupila odredba Zakona o porezu na dodanu vrijednost po kojoj je stopa PDV-a za isporuke bijelog šećera od trske i šećerne repe koji se na tržište stavlja u kristalnom obliku povećana sa 13% na 25%. Na teritoriju Republike Hrvatske kupuju veće količine šećera te prijavljuju isporuku u drugu državu članicu. Do navedene isporuke ne dolazi, šećer ostaje u Republici Hrvatskoj čime je zlouporabljen sustav PDV-a“ (Porezna uprava, 2018.).

- tekstilom

„U djelatnosti trgovine na veliko i malo tekstilom, nabava i prodaja tekstilnih proizvoda (majice, kape, rukavice i sl.) iz trećih zemalja carinskim postupkom 42 pušta se u slobodan promet u drugoj državi članici bez obračuna PDV-a“ (Porezna uprava, 2018.).

„Ovako stečena dobra, odnosno stjecanje dobara se iskazuje u prijavi PDV-a na poziciji pretporez od stjecanja dobara unutar EU, kao i na poziciji oporezivih transakcija stjecanja dobara unutar EU (dakle, +/- PDV = 0,00 kn). Porezni obveznici stjecatelji dobara iz EU isporučuju tekstil na tržištu Republike Hrvatske, ispostavljaju račune na kojima iskazuju PDV po stopi od 25%. Svoju poreznu obvezu umanjuju putem ulaznih „fiktivnih računa“ ispostavljenih na približno isti iznos stjecanja od tuzemnih sudionika u prijevari. Roba se prodaje bez računa, plaća gotovinom, transakcije se ne evidentiraju u poslovnim knjigama čime se vrši zlouporaba poreznog sustava“ (Porezna uprava, 2018.).

2. u djelatnosti trgovine na veliko i trgovine na malo

- mobilnim uređajima

„U djelatnosti nabave i prodaje mobilnih uređaja u redovnim kontrolama drugih institucija pronađen je veći broj mobilnih uređaja bez popratne dokumentacije i podataka o vlasniku (nabava na crno). Dio mobilnih uređaja ostaje u Republici Hrvatskoj, a dio se izvozi u treće zemlje, prodaje putem Internet portala specijaliziranih za online prodaju po nižim cijenama od tržišnih ili preporučenih od strane ovlaštenih distributera. Karakteristično za ovaj oblik prijevara je sudjelovanje većeg broja fizičkih osoba povezanih sa prijevarnim lancima kod različitih pojava/djelatnosti“ (Porezna uprava, 2018.).

- automobilima

„U djelatnosti nabave i prodaje automobila, naročito luksuznih rabljenih automobila porezni obveznik nabavlja rabljene luksuzne automobile iz Europske unije. Automobile prodaje povezanom hrvatskom društvu uz veliku maržu i na ispostavljenim računima iskazuje PDV po stopi od 25%. Povezano društvo primatelj računa za automobile koristi pravo odbitka pretporeza, traži povrat PDV-a i prodaje automobile drugom povezanom društvu u EU. U prijavi PDV-a iskazuje oslobođenu isporuku unutar EU. Ovo povezano društvo iz druge države članice isti ili sljedeći dan, prodaje automobile nazad u Republiku Hrvatsku povezanim društvima. Društva stjecatelji u Republici Hrvatskoj iskazuju u svojim prijavama stjecanje iz EU. Prilikom prodaje krajnjim kupcima u Republici Hrvatskoj ispostavljaju račune u vrijednosti koja je približno jednaka ili neznatno veća od stvarne nabavne cijene iskazane na ulaznim računima povezanog društva, prvog stjecatelja automobila iz EU. U ovim prijevarnim transakcijama sva društva su povezana s osnove rodbinskih veza osnivača i odgovornih osoba“ (Porezna uprava, 2018.).

„Sve radnje nakon prvog stjecanja se odvijaju bez stvarne isporuke automobila, automobili ne napuštaju teritorij Republike Hrvatske te se ne može koristiti oslobođenje PDV-a prilikom ispostavljanja računa povezanom društvu u drugu državu članicu. Porezni obveznik koji je zaprimio ulazni račun sa cijenom automobila formiranom uz veliku maržu je u pravilu uredan porezni obveznik koji podmiruje svoje obveze prema drugim dobavljačima – povezanim društvima. Povezana društava nakon primljenih uplata podižu gotovinu koju koriste za podmirenje fiktivnih obveza i također vrše plaćanja prema društvima u trećim zemljama bez valjanih dokaza o poslovnim događajima“ (Porezna uprava, 2018.).

„Porezni obveznici koji namjerno sudjeluju u poreznim prijevarama i izbjegavaju plaćanja svojih poreznih obveza čine štetu za cijelo društvo. Porezna uprava usko surađuje sa drugim institucijama Republike Hrvatske u prikupljanju različitih informacija s ciljem identifikacije poreznih obveznika koji svjesno sudjeluju u poreznim prijevarama“ (Porezna uprava, 2018.).

4. ANALIZA UTJECAJA POREZNIH PRIJEVARA NA POREZNI SUSTAV RH

4.1. Motivi poreznih prijevarena

Neplaćanje poreza oduvijek je značilo mogućnost da budete kažnjeni te da država svoje potraživanje naplati prisilnim putem. U današnje vrijeme najjednostavnija i najpopularnija metoda naplate je pokretanje ovrhe nad dužnikom, a iako se ovrha smatra instrumentom modernog doba, ona se kao mehanizam prisilne naplate poreza spominje i kroz povijest (Radulović, 2019.).

Izbjegavanje plaćanja poreza može biti prisutno u različitim društvima i razlozi za to su složeni i raznoliki. Evo nekoliko mogućih motiva zbog kojih ljudi u Hrvatskoj, žele izbjeći plaćanje poreza:

- **financijska korist** - glavni motiv za mnoge porezne prijevare je ostvarivanje financijske koristi. Porezne obveze mogu biti značajne, pa pojedinci ili tvrtke mogu biti motivirani da izbjegnu plaćanje poreza kako bi povećali svoj osobni profit ili neto dobit;
- **smanjenje poreznog tereta** - neke osobe ili poduzeća mogu biti motivirane da smanje svoj porezni teret kako bi smanjile ukupne troškove i poboljšale svoju konkurentnost na tržištu. To se najčešće postiže kroz različite metode prikrivanja prihoda ili precjenjivanja troškova;
- **nepravedan porezni sustav** - neki ljudi mogu osjećati da je porezni sustav nepravedan ili da se njihovi porezi ne koriste na ispravan način. To ih može motivirati da pokušaju izbjeći plaćanje poreza kako bi se osvetili ili izrazili svoje nezadovoljstvo;
- **složenost poreznih propisa** – složenost poreznih propisa i procedura može potaknuti ljude da pokušaju iskoristiti rupe u zakonima ili pravilima kako bi izbjegli plaćanje poreza. Isto tako, kompleksan porezni sustav može otežati ljudima razumijevanje i ispunjavanje svojih poreznih obveza. To može rezultirati greškama ili propustima u prijavama poreza. Nepoznavanje poreznih propisa ili nedostatak pristupačnih informacija može dodatno doprinijeti izbjegavanju plaćanja poreza;

- **nepoštena konkurencija** – u poslovnom okruženju, neki subjekti mogu biti motivirani za porezne prijevare kako bi dobili nepravednu konkurentsku prednost. To može uključivati izbjegavanje plaćanja poreza na dobit ili PDV kako bi smanjili svoje cijene i privukli više klijenata;
- **nedostatak kontrole i sankcija** - nedostatak učinkovitih kontrola i sankcija za porezne prijevare može potaknuti ljude da riskiraju izbjegavanje plaćanja poreza. Ako postoji percepcija da je malo vjerojatno da će biti uhvaćeni ili kažnjeni, neki ljudi mogu biti skloni pokušaju izbjegavanja plaćanja poreza.

Važno je napomenuti da se ovi razlozi mogu razlikovati od osobe do osobe i situacije do situacije. Iako se neki ljudi možda odlučuju izbjeći plaćanje poreza iz navedenih razloga, važno je naglasiti da svaki oblik porezne prijevare ima negativne posljedice na društvo i gospodarstvo, te da je takva radnja ilegalna i kažnjiva. Porezni sustavi se neprestano razvijaju kako bi se smanjile mogućnosti za prijevare i poboljšala poštena primjena poreznih propisa.

4.2. Učinci poreznih prijevara na porezni sustav i gospodarstvo RH

Šimurina i sur. (2018.), navode da je suvremena država porezna država, financirana javnim prihodima. Javni prihodi su prije svega novčani prihod države koji služi za podmirenje javnih potreba te se ubiru periodično i to ponajviše iz dohotka, odnosno u pravilu iz obnovljivih prihoda, dok se samo iznimno ubiru i iz imovine. Periodičnost ubiranja javnih prihoda povezana je s njihovim ubiranjem u pravilnim vremenskim razmacima, primjerice jednom godišnje ili mjesečno. No zbog čega je bolje da se porezi ubiru iz obnovljivih izvora? Zato što nećete prodati kuću da biste platili imovinski porez, već ćete ga podmiriti iz svojih prihoda, a ako morate zahvaćati u samu supstancu imovine onda će država vrlo brzo ostati bez tog izvora prihoda.

Oporezivanje je za sada još uvijek jedini poznati praktični način ubiranja novca kojim će se financirati javni rashodi poput javne sigurnosti na ulicama, javne zdravstvene zaštite, reda u prometu, muzeja, parkova i sl. Također, jedan dio dobivenog poreza država će uvijek izdvojiti kako bi pomogla i zaštitila siromašne (Radulović, 2019.).

To čini kroz socijalne pomoći, dječje dodatke i naknade za vrijeme nezaposlenosti, tako da se država ipak brine i za one stanovnike koji to nisu u stanju učiniti sami za sebe i to tako da novcem prikupljenim od poreza djelomično pokriva i njihove potrebe. Porezi stoga nemaju unaprijed određenu namjenu niti količinu usluge koju će pojedini porezni obveznici zauzvrat dobiti. I vrlo često, dok u svemu tome uživamo, uopće ne razmišljamo i ne pitamo se koliko je zapravo cijena tih dobara ili usluga. Najčešće ih uzimamo zdravo za gotovo, međutim da bismo nesmetano u svemu tome i dalje uživali, moramo plaćati poreze (Radulović, 2019.).

Bitno je spoznati važnost plaćanja poreza radi porasta gospodarskog razvoja zemlje koji će rezultirati boljim životnim standardom za sve stanovnike Hrvatske. Porezne prijevare imaju negativan utjecaja na cjelokupni porezni sustav i gospodarstvo Hrvatske na nekoliko načina:

- **smanjenje prihoda državnog proračuna** - porezne prijevare rezultiraju smanjenjem prihoda koje država prikuplja putem poreza. To dovodi do manjka u proračunu i nedostatka sredstava za financiranje javnih usluga, infrastrukture i drugih ključnih projekata;
- **nepravedna raspodjela poreznog tereta** - porezne prijevare rezultiraju nepravedom raspodjelom poreznog tereta. Pošteni porezni obveznici moraju preuzeti veći teret plaćanja poreza kako bi se nadoknadio nedostatak prihoda izazvan prijevarama. To stvara osjećaj nepravde i može smanjiti povjerenje građana u porezni sustav i vladu;
- **slabljenje povjerenja u institucije** - porezne prijevare narušavaju povjerenje građana u porezni sustav i vladu. Kada se stvara percepcija da neki nepošteno izbjegavaju plaćanje poreza, to može dovesti do pada povjerenja u institucije i poremetiti socijalnu koheziju. Slabljenje povjerenja može imati dugoročne negativne posljedice na gospodarstvo i društvo općenito;
- **poremećaj tržišnog natjecanja** - porezne prijevare mogu dovesti do poremećaja tržišnog natjecanja. Poduzeća koja izbjegavaju plaćanje poreza na dobit ili smanjuju svoje prijavljene prihode mogu imati prednost u odnosu na konkurenciju koja pošteno plaća porez. To stvara nejednakosti na tržištu i može negativno utjecati na ravnotežu i pošteno natjecanje;
- **povećanje administrativnih troškova Porezne uprave** - borba protiv poreznih prijevara zahtijeva dodatne resurse i financijska sredstva od strane poreznih vlasti. To povećava administrativne troškove u upravljanju poreznim sustavom i provođenju

nadzora, a povećanje administrativnih troškova može imati negativan utjecaj na efikasnost i učinkovitost poreznog sustava;

- **smanjenje investicija** - porezne prijevare mogu oštetiti investicijsku klimu. Investitori traže stabilno i predvidljivo porezno okruženje kako bi donijeli odluke o ulaganjima. Ako postoji visok stupanj poreznih prijevara, to može stvoriti nesigurnost i narušiti povjerenje investitora, a to rezultira smanjenim ulaganjima i samim time usporavanjem gospodarskog rasta.

4.3. Mjere suzbijanja poreznih prijevara

Potrebno je djelovati na posljedice poreznih prijevara, a možda je još i važnije identificirati uzroke i načine njihova uklanjanja ili barem smanjivanja. Valja napomenuti da su mjere za suzbijanje poreznih prijevara podijeljene u tri skupine: institucionalne, pravne i socio-ekonomske (Šimović et al., 2007.).

„Promatrajući **institucionalne mjere** za smanjivanje porezne utaje, na prvom je mjestu zasigurno problematika ukupne porezne administracije i njezina odnosa s poreznim obveznikom. Nužno je uspostaviti bolje razumijevanje i povjerenje između poreznih obveznika i poreznih tijela, posebno upozoravajući na negativne posljedice stava poreznih tijela da svi porezni obveznici nastoje izbjeći poreznu obvezu odnosno utajiti porez. U okviru djelatnosti porezne administracije svakako vrijedi spomenuti i djelatnosti poreznih tijela na pružanju informacija o porezima i pomoć poreznim obveznicima. Porezna tijela ne čini samo dobar sustav informatičke potpore, već je od neprocjenjive važnosti i ljudski element. Službenici na prvom mjestu, bez obzira na stručnu spremu i segment porezne materije kojim se bave, trebaju biti educirani i periodično (interno ili eksterno) usavršavati svoja znanja. U tu svrhu korisno se pokazuje formirati posebno usmjerenje visokoškolskog obrazovanja kao što je to u Republici Hrvatskoj Porezni studij pri Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu ili omogućiti doškolovanje ili seminare porezne tematike i informatičke prirode za službenike poreznih tijela kako bi išli ukorak s tehnologijama i spoznajama koje potencijalni utajivači poreza ili porezni savjetnici itekako prate. Povjerenje u vladu i njezine institucije također je od mogućeg utjecaja na smanjenje porezne utaje, posebice vide li obveznici plaćanje poreza kao jednu vrstu “općeg” dobra“ (Šimović et al., 2007.).

„Obveznici vide poreze ne samo kao dio vlastitog “ugovora” s državom nego i kao obvezu svojih sugrađana. Stoga ako poštenu građanin vjeruje da drugi ne plaćaju svoj dio, ne želi ni on biti jedini koji plaća“ (Šimović et al., 2007.).

„U okviru **pravnih mjera** jedna od najvažnijih sastavnica nedvojbeno je stabilnost poreznog sustava odnosno kontinuitet poreznih propisa u smislu što manjih izmjena propisa. Česte porezne izmjene unose neizvjesnost u odluke poduzeća i građana i nestabilnost u gospodarstvu. Zasigurno posebnu pozornost zaslužuje pitanje kažnjavanja djela porezne utaje, jer se upravo težina kazni koja se može očekivati nakon dokazanog djela navodi kao jedan od ključnih čimbenika za sprječavanje porezne utaje, kao i učinkovit sustav nadzora poreznih obveznika. U Republici Hrvatskoj porezna je utaja i kazneno djelo za koje je predviđena kazna zatvora“ (Šimović et al., 2007.).

„Analizirajući uzroke iz **socio-ekonomske** skupine i mjere za njihovo uklanjanje, kao jedan od čimbenika porezne utaje postavlja se pitanje poreznog morala. Najbliža definicija poreznog morala podrazumijevala bi norme ponašanja u vezi s oporezivanjem koje određuju koja je vrsta tog ponašanja korisna, a koja štetna s društvenog stajališta. Pojam poreznog morala često je vezan sa zemljopisnom pripadnošću obveznika: primjerice, drži se kako je porezni moral viši u skandinavskim državama, Velikoj Britaniji, SAD, Njemačkoj, Švicarskoj, a niži u Francuskoj, Italiji, Španjolskoj. Nedvojbeno je važnost institucionalne opremljenosti u podizanju poreznog morala, što naglašavaju i mnoga istraživanja. Stoga, premda je nužno raditi na izgradnji institucija i kroz to na podizanju poreznog morala, potrebno je istovremeno raditi i na ukupnoj odgovarajućoj institucionalnoj podlozi i navikama građana. Jednako tako, za učinkovito sprječavanje izbjegavanje ili utaje poreza važna je suradnja između domaćih i međunarodnih poreznih tijela. Postojanje međunarodnih tvrtki, posebice onih u off shore zonama koje predstavljaju porezne rajeve s niskim ili zanemarivim poreznim opterećenjem, omogućuju organiziranje poslovanja ovisno o zakonodavnom sustavu pojedinih zemalja, što rezultira izbjegavanjem plaćanja poreza ili smanjenjem porezne obveze. Najbolji način sprječavanja takvog djelovanja je razmjena informacija između poreznih tijela zemalja u kojima se takvo poslovanje odvija“ (Šimović et al., 2007.).

Elektroničke usluge Porezne uprave također mogu pridonijeti boljem poreznom nadzoru, a time i smanjenju poreznih grešaka i prijevara. Elektroničke usluge Porezne uprave (ePorezna, eGrađani) su skup elektroničkih usluga namijenjenih poreznim obveznicima koje

omogućavaju izvršavanje poreznih obveza putem interneta. Poreznim obveznicima je omogućena elektronička predaja digitalnih obrazaca, dohvat statusa poslanih obrazaca te uvid u knjigovodstvenu poreznu karticu, a sve u cilju što bržeg i jednostavnijeg ispunjavanja obveza prema Poreznoj upravi. Ovim uslugama smanjuju se troškovi za porezne obveznike, ali i za Poreznu upravu. Isto tako, isključuje se ljudski faktor te uvođenjem velikog broja kontrola minimaliziraju se pogreške. Elektroničkim uslugama upravo zbog brojnih kontrola, dostavljanja obavijesti i sl. omogućuje se i istodobna edukacija poreznih obveznika s obzirom na to da se upozoravaju na pogreške i zakonske odredbe (Cipek, 2018.).

Mjere suzbijanja poreznih prijevара usmjerene su na otkrivanje, sprječavanje i kažnjavanje nepravilnosti u poreznom sustavu. Porezne vlasti mogu povećati broj revizija i provjera poreznih obveznika kako bi otkrile nepravilnosti. To uključuje analizu financijskih izvještaja, poreznih prijava i drugih relevantnih dokumenata kako bi se provjerila točnost i ispravnost prijavljenih podataka. Povećanje kazni za porezne prijevare može djelovati kao odvraćajući faktor. Visoke novčane kazne, oduzimanje imovine ili kazneni progon mogu biti primijenjeni kako bi se kažnjavali prekršitelji i štitila pravednost poreznog sustava. Ukupno gledano, mjere za suzbijanje poreznih prijevара su važne kako bi se osigurala pravednost, financijska stabilnost, socijalna ravnoteža, pošteno poslovno okruženje i povjerenje u porezni sustav.

4.4. Institucije i organizacije u borbi protiv poreznih prijevара u RH

U Republici Hrvatskoj veliku odgovornost u borbi i suzbijanju poreznih prijevара ima tzv. „institucionalni trokut u suzbijanju poreznih utaja“. Takav trokut čine državna tijela (Bedi, 2009.):

- Ministarstvo financija – Porezna uprava;
- Ministarstvo unutarnjih poslova – Policijska uprava (odjel gospodarskog kriminaliteta);
- Ministarstvo pravosuđa – Državno odvjetništvo Republike Hrvatske - DORH (Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta – USKOK).

Ministarstvo financija ima zadaću razvijati i unapređivati porezne propise kako bi se zatvorile pravne praznine koje omogućuju poreznu utaju. Oni se bave izradom uredbi i pravilnika koji osiguravaju transparentnost i sprječavaju zloupotrebu poreznog sustava. Ministarstvo financija ima inspekcijske službe koje provode nadzor i kontrolu poreznih obveznika radi otkrivanja nepravilnosti i prijevара. Inspektori provode revizije i istrage, prikupljaju financijske podatke, dok Porezna uprava prikuplja različite podatke i informacije o poreznim obveznicima kako bi provjerila njihovu usklađenost s poreznim propisima. To uključuje podatke iz poreznih prijаva, financijskih izvještaja, bankovnih transakcija, kao i podatke dobivene putem međunarodne razmjene informacija. Također, Ministarstvo financija sudjeluje u međunarodnoj suradnji u razmjeni informacija i borbi protiv međunarodne porezne evazije. Hrvatska je članica Europske unije i aktivno sudjeluje u međunarodnim inicijativama, kao što su automatska razmjena financijskih podataka.

Ministarstvo unutarnjih poslova ima ovlasti za provedbu istraga i prikupljanje dokaza vezanih za porezne utaje. Oni mogu provoditi istrage, ispitivati svjedoke, tražiti pretrage i zaplјene dokumenata te pružiti informacije i izvješća o sumnjivim aktivnostima. MUP i Porezna uprava surađuju u razmjeni informacija i podataka koji su relevantni za otkrivanje poreznih utaja. Ova suradnja omogućuje bolje praćenje financijskih transakcija i identifikaciju nepravilnosti. Ako MUP otkrije dokaze o poreznoj utaji, oni će predočiti te informacije Državnom odvjetništvu, koje će odlučiti o podizanju optužnice. MUP može pružiti podršku u prikupljanju dodatnih dokaza ili svjedočenja koja su potrebna za kazneni progon.

Ministarstvo pravosuđa ima značajnu ulogu u borbi protiv poreznih prijevара. Njegova uloga usko je povezana s pravosudnim sustavom i osiguravanjem da se porezne utaje procesuiraju i kažnjavaju sukladno zakonu. Ministarstvo pravosuđa sudjeluje u izradi zakona i propisa koji se odnose na porezne utaje. Oni rade na razvoju pravnog okvira koji je učinkovit u suzbijanju nezakonitih radnji, uključujući porezne prijевare. Također, nadzire rad sudova i sudaca u pogledu poreznih utaja. Sudovi su odgovorni za provođenje suđenja i donošenje presuda u slučajevima poreznih utaja. Ministarstvo pravosuđa osigurava pravilno funkcioniranje sudskog sustava i provođenje zakona u tim postupcima.

Spomenuta tijela čine institucionalni trokut za borbu protiv težih poreznih delikata, a samim time i protiv gospodarskog kriminaliteta općenito. Značenje institucionalnog trokuta u efikasnom suzbijanju poreznih kaznenih djela vrlo je veliko, kako unutar same državne

uprave, tako i za društvo u cjelini. Nužno je razmotriti kako pri uočavanju poreznih utaja institucionalni trokut djeluje u praksi kroz pojedinačne osvrte na postupanja svakog državnog tijela posebno na županijskoj razini (Porezne uprave). U tom pogledu stavljen je naglasak na ulogu institucionalnog trokuta koji mora imati efikasno i koordinirano djelovanje. Da bi se to postiglo, potrebno je uspostaviti praksu međusobnog povjerenja, razmjene podataka u realnom vremenu, stvaranje zajedničkih timova prilikom postupanja kod složenijih pojava oblika poreznih kaznenih djela, itd. Stoga se nameće potreba za novim modelom funkcioniranja mjerodavnih državnih tijela u borbi protiv poreznih i drugih kaznenih djela. Nužno je uspostaviti i novu kulturu istraživanja poreznih kaznenih djela, što podrazumijeva stvaranje novih načina međusobne suradnje kroz razmjenu informacija u realnom vremenu, stvaranje većeg povjerenja, stvaranje paralelnih financijskih istraga između policije i poreznog tijela, a nužno je izvršiti i prijelaz s reaktivnog u proaktivan pristup istraživanju poreznih kaznenih djela. Takvim pristupom naglašava se provođenje zajedničkih koordiniranih izvida nadležnih tijela nad potencijalnim počiniteljem u realnom vremenu. Takav novi način postupanja institucionalnog trokuta uvelike bi unaprijedio suzbijanje poreznih utaja u Republici Hrvatskoj (Bedi, 2009.).

5. POVEZANOST SIVE EKONOMIJE I UTAJE POREZA U HRVATSKOJ

5.1. Siva ekonomija u Hrvatskoj

Prema Šimurina et al. (2018.), siva ekonomija ili neslužbena ekonomija podrazumijeva proizvodnju koja je sama po sebi legalna, ali pojedinac ili grupa pojedinaca nastoji je sakriti od službenih tijela u želji da izbjegnu plaćanje poreza ili nekih drugih obaveza, proizvodnju nelegalnih roba ili pružanje nelegalnih usluga te raznovrsne oblike skrivenih prihoda u cilju izbjegavanja plaćanja poreza i doprinosa. Siva ekonomija ima znatne ekonomske i šire društvene posljedice te izravno utječe na manje proračunske prihode i na kvalitetu i dostupnost javnih dobara i usluga.

Čimbenike koji su uvjetovali razvoj i širenje sive ekonomije u Hrvatskoj treba svrstati u dvije skupine: eksterne i interne. Eksterni čimbenici su izvan domene gospodarstva i odnose se na posljedice ratne agresije, otuđivanja, nesigurnosti i onih drugih čimbenika koji su kroz slabo provođenje zakonske regulative u uvjetima visoke rizičnosti za posljedicu imali širenje sive ekonomije. U interne čimbenike (tzv. neopravdane jer se na njih moglo utjecati) spadaju loša zakonska regulativa, korupcija, glomazna i troma administracija, neenergično provođenje zakonskih regulativa i loše alokacije javnih dobara od strane države. U tranzicijskom razdoblju kroz koje Hrvatska još uvijek prolazi možemo pronaći veliki broj primjera grešaka koji su nosioci gospodarske politike trebali poduzeti kako bi se ograničio razvoj sive ekonomije. Interes za nezakonskim gospodarskim aktivnostima bio je direktno potaknut procesima pretvorbe i privatizacije, koje su se očitovale u problematici procjene vrijednosti poduzeća koja su se trebala privatizirati. Zbog nepostojanja i nepridržavanja postojećih (međunarodnih) računovodstvenih standarda, elaborati i studije koje su imale za cilj procjenu vrijednosti imovine poduzeća pred privatizaciju obično nisu odražavale pravo stanje stvari. U začetku, procijenjena imovinska vrijednost poduzeća bila je toliko visoka da je rezultirala nerealnim vrijednostima dionica koja su ponuđena na otplatu i kupnju. Donošenjem odgovarajućih zakonskih regulativa i primjenom odgovarajućih računovodstvenih standarda, imovinska se vrijednost poduzeća pred privatizacijom "ispuhala" zbog nerealnih računovodstvenih stavki u bilancama tih poduzeća (Škare, 2001.).

Posljedica toga bio je "krah" velikog broja malih dioničara čiji je portfelj preko noći izgubio više od 50% vrijednosti. S druge strane, pojava "managerskih kredita" koji su predstavljali privatiziranje poduzeća preko banaka u državnom vlasništvu rezultirao je "kvarenjem" bilanci banaka napuhavanjem aktive banaka stavkama nenaplativih potraživanja za koja se unaprijed znalo da neće biti naplaćena jer će poduzeće gotovo sigurno ići u stečaj ili će "vegetirati" na tržištu. Na taj način banke su stekle odgovarajuće udjele u poduzećima koja su na žalost bila "bezvrijedna" jer su poduzeća tim istim bankama morala otplaćivati "managerske kredite" za koje nisu imala sredstva. Na taj način, poduzeća koja su se privatizirala ili su bila u postupku privatizacije nisu dobila priljev svježeg kapitala dok su banke nagomilale dugove za koje su znale da ih neće moći naplatiti. Takva su stihijska kretanja na realnom i financijskom tržištu omogućila jačanje sive ekonomije (Škare, 2001.).

Ove godine obilježava se deset godina od uvođenja fiskalnih blagajni koje je uveo bivši ministar financija Slavko Linić. No, i nakon toliko vremena još uvijek se u mnogim kafićima ne dobiva račun ili se ne može platiti karticom. Pomak se ipak primjećuje unatrag nekoliko godina, prvenstveno zbog promjene navika u korištenju financijskih usluga, jer raste broj korisnika kartica među domaćom populacijom, a kada je riječ o prihvatu kartica u ugostiteljstvu napredak je najvidljiviji u hrvatskom priobalju. U posljednjoj godini za koju su dostupni podaci, u 2020. udio sive ekonomije iznosio je 6,01 %, odnosno 3,03 milijarde eura. U pretpandemijskoj 2019. udio je bio još manji, 5,67% ili 3,1 milijardu eura. Naglo je u 2022. buknuo tržište nekretnina, agencije su doslovce tvrdile da nema nekretnine koju se ne može prodati. Procjene su da je gotovo polovica nekretnina lani kupljena bez kredita, što upućuje da je taj sektor bio prostor ulasku kapitala bez jasnog porijekla i da je u njemu prisutan velik dio sive ekonomije, koji nadzorna tijela trebaju analizirati. Obujam sive ekonomije najviši je ljeti. Procjenjuje se da oko 20% iznajmljivača apartmana nema registriranu djelatnost, čak ni unatoč činjenica da propisana davanja nisu velika. Na to, što je zanimljivo, ne apeliraju niti lokalne vlasti koje bi imale interes i zbog naknada i zbog plaća iz kojih bi ubirali prihod u svoje proračune (Brnić, 2023.).

5.2. Primjeri sive ekonomije i pranja novca u Hrvatskoj

Smatra se da su glavni razlozi za pojavu sive ekonomije izbjegavanje ili utaja poreza, odnosno izbjegavanje ili kršenje propisa koji reguliraju privredne transakcije. No, u nekim situacijama, izbjegavanje ili utaja poreza nisu primarni uzrok ili namjera, nego posljedica obavljanja zabranjenih aktivnosti, koje se, budući da su ilegalne, ne mogu prijaviti poreznim tijelima. Kada je riječ o sivoj ekonomiji u Hrvatskoj izdvaja se prijava zaposlenih na manju plaću, rad na crno, ne plaćanje PDV-a (ne izdavanje računa), povremeni rad i prihodi koji se ostvaruju od poslova iz hobija, ilegalno iznajmljivanje nekretnina (ne plaćanje boravišne pristojbe). Aktivnosti koje ostaju ispod radara vlasti mnogo su češća u ljetnom razdoblju, a najmanje su u prva tri mjeseca u godini. Rad na crno, kao najbolji primjer sive ekonomije u Hrvatskoj podrazumijeva zapošljavanje radnika bez potpisivanja ugovora o radu ili prijave nadležnim institucijama, a najviše je prisutan u građevinskom sektoru. To omogućuje poslodavcima da izbjegavaju plaćanje poreza i doprinosa, kao i pružanje socijalnih i zdravstvenih beneficija radnicima. Također dobar primjer sive ekonomije u Hrvatskoj je nezakonita trgovina koja uključuje trgovinu ilegalnim proizvodima poput droge, marihuane, oružja, ukradenih roba ili ilegalnih usluga poput prostitucije. Vlada bi zasigurno trebala promijeniti pristup u rješavanju raširenosti sive ekonomije. Potrebno je sistemsko rješenje koje uključuje porezni moral, povjerenje u institucije, raširenost korupcije, mogućnost vlasti da detektiraju počinitelje prekršaja te učinkovitost pravosudnog sustava.

„Pojam "pranja novca" podrazumijeva niz aktivnosti u bankovnom, novčarskom ili drugom gospodarskom poslovanju s ciljem prikrivanja pravoga izvora novca, odnosno imovine ili prava priskrbljenih novcem koji je stečen na nezakonit način. Važno obilježje pojave pranja novca jest to da njemu uvijek prethodi neka nezakonita radnja. Općenito, pod pojmom pranja novca podrazumijeva se svaki postupak usmjeren na prikrivanje nezakonito stečenog prihoda na način da se prikaže kao da se radi o zakonitoj zaradi. Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj nije u nadležnosti samo jedne institucije, nego je to sustav u kojemu su zakonski definirane uloge sudionika i njihova međusobna interakcija i suradnja, a čini ga više tijela“ (HNB).

„Tijela prevencije jesu obveznici provođenja mjera i radnja propisanih zakonom, među kojima su banke, stambene štedionice, mjenjačnice, društva za osiguranje, brokeri, odvjetnici, javni bilježnici, porezni savjetnici i drugi te Ured za sprječavanje pranja novca kao središnja analitička služba. U nadzorna tijela ubrajaju se Financijski inspektorat, Porezna uprava, HNB, Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, a tijela su kaznenog progona policija, državno odvjetništvo i sudstvo“ (HNB).

U Republici Hrvatskoj je na snazi Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma koji, u skladu s direktivama Europske unije, ocrtava institucionalni okvir djelovanja za tijela i obveznike na koje se zakon odnosi. Na temelju nacionalne procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma, Vlada stvara akcijski plan za smanjenje identificiranih rizika od pranja novca i financiranja terorizma kojem je cilj uočiti manjkavosti postojećeg sustava, unaprijediti ga te smanjiti rizik od pranja novca. U pitanju je međusektorski napor na dvije razine - nacionalnoj i nadnacionalnoj, koji poziva na odgovornost i proaktivnost institucija i pravosuđa te strožu kontrolu kolanja novca (gong.hr).

Jedan od najistaknutijih primjera pranja novca i neadekvatne reakcije najveće hrvatske banke pri sumnji na pranje novca jest slučaj Zagrebačke banke iz 2020. godine. Naime, Zaba Uredu za sprječavanje pranja novca nije prijavila to da je njihova aplikacija, koja otkriva pokušaje pranja novca, označila preko tisuću transakcija sumnjivima. Hrvatska narodna banka tek je nakon upozorenja američkih i talijanskih institucija provela analizu, a Financijski inspektorat potvrdio je rezultate HNB-ove analize i Zaba je za nedjelovanje kažnjena s 33 milijuna kuna, što je najveća kazna dosad za kreditnu instituciju u Hrvatskoj. Jedna od obaveza HNB-a je da nadzire banke koje posluju na području Hrvatske i prati sumnjive tokove novca, tako da je neprihvatljivo da je HNB reagirao tek nakon što su strane institucije upozorile na problem. Zaba je priznala krivnju i platila kaznu, ali to ne umanjuje činjenicu da se na sumnju na pranje novca inicijalno nije reagiralo. Sustav je oglasio alarm kad je uočio sumnjive transakcije, a Zaba je taj alarm odlučila ignorirati i isplatila je gotovo 1,8 milijardi kuna iz tih transakcija, u gotovini. Kazna od 33 milijuna kuna nije proporcionalna ukupnom prihodu banke u toj godini, a kako su kaznu podmirili u roku od mjesec dana, nisu morali platiti puni iznos već samo 22 milijuna kuna. Prije nego što je cijela afera dospjela na radne stolove istražitelja, ali nakon što se o njoj počelo pisati u medijima, dotadašnji predsjednik Uprave Zabe, Miljenko Živaljić, dao je ostavku (gong.hr).

Nakon njegovog odlaska, iz Zabe je otišlo još nekoliko menadžera. Problem je u tome da se odluke u ovakvim slučajevima ne objavljuju, a kako je Zaba priznala Ministarstvu financija krivnju prije javnog ročišta, javnost je ostala zakinuta za informaciju o načinu na koji se e u ovom slučaju prao novac. Samim tim, izostao je i element osvješćivanja i element propitivanja adekvatnosti sankcije (gong.hr).

Još jedan zanimljivi primjer pranja novca u Hrvatskoj jest afera braće Mamić, koja je izazvala lavinu reakcija i pokrenula domino-efekt prokazivanja mnogih afera u hrvatskom pravosuđu. Već su 2015. godine javnosti postale poznate točne informacije o off-shore kompanijama koje su Mamići koristili da bi izvukli novac iz Dinama i spremili ga u svoje džepove. Zdravko Mamić je u svibnju 2021., zbog sumnje na korupciju, ispitan i nakon što je ta informacija dospjela u javnost odlučio je više ne kriti sva podmićivanja u kojima je imao svoje prste. Mamić je u seriji objava na Facebooku s javnosti podijelio brojne dokaze o tome kako je podmićivao suce u Osijeku, prvenstveno suca Zvonka Vekića koji je naposljetku i uhićen. Istražitelji sumnjaju da je suspendirani sudac Vekić od Mamićevog mita kupio dvije nekretnine, stanove u Osijeku i Zadru. Sama činjenica da je optuženik u ovom slučaju, Mamić, svojim objavama na društvenim mrežama prisilio nadležne institucije da djeluju i odrade svoj posao istraživanja i dokazivanja kriminalnih radnji, govori dovoljno o stanju borbe protiv pranja novca u Hrvatskoj. Nedopustivo je da se radi se o državnim dužnosnicima, sucima, koji bi trebali primjenjivati zakone koji sami krše, a obvezani su i poštovati Kodeks sudačke etike (gong.hr).

5.3. Negativni učinci pranja novca i utaje poreza

Negativni učinci pranja novca i utaje poreza mogu se promatrati kao dugoročni ili kratkoročni. U kratkoročne učinke mogu se svrstati gubitci direktnih žrtava i društva, tj. zajednice nastali kao posljedica pranja novca i s njim povezanih kriminalnih radnji. Kratkoročni učinci pranja novca jesu: gubitci žrtava i dobitci počinitelja, deformacija potrošnje i štednje, deformacija investicija, "umjetni" porast cijena, nelojalna konkurencija, promjene u uvozu i izvozu, utjecaj na output, prihod i zaposlenost, niži ili viši prihod javnog sektora itd. Dugoročni učinci pranja novca su poremećaji u direktnim stranim ulaganjima, promjene u likvidnosti, solventnosti, reputaciji financijskog sektora, pojavi mita i korupcije i sl. (Pedić, 2010.).

Dugoročni efekti pranja novca mogu imati izrazito negativne ekonomske i socijalne posljedice, osobito za države u razvoju, koje su lakše pogođene utjecajem kriminalaca i terorista. U državama s krhkim financijskim sustavima može biti ugroženo gospodarstvo, društvo i konačno, sigurnost takvih zemalja korištenih kao platforme za pranje novca. Proces pranja novca doprinosi i nepoštenoj alokaciji bogatstva te omogućavanju da kriminalci neometano uživaju plodove svojih kriminalnih aktivnosti (Pedić, 2010.).

Glavni cilj kriminalnih skupina koje se bave pranjem novca nije postizanje što je moguće većeg profita, nego postizanje što je moguće veće iskoristivosti prljavog novca (pretvaranjem u legalni), a time i veće mase za daljnje neometano korištenje u legalnim aktivnostima (bankovnim, trgovačkim kupoprodajnim, investicijskim, poduzetničkim i dr.). Dodatnu težinu i važnost pranju novca daje činjenica da se gotovo sve nezakonite transakcije vrše u gotovom novcu, pa je pod svaku cijenu potrebno prikriti izvor i promijeniti oblik tako stečenog novca te ga "umetnuti" u sustav (Pedić, 2010.).

Pranje novca i utaja poreza pridonose korupciji i slabljenju vladinih institucija. Kada se nezakonito stečena sredstva uspješno peru, to ukazuje na nedostatak učinkovitosti i integriteta institucija zaduženih za sprječavanje takvih aktivnosti. To može dovesti do pada povjerenja građana u vladu i njene sposobnosti da upravlja državom na odgovoran način. Važno je spomenuti da pranje novca i utaja poreza narušavaju ugled države, jer kada država ima reputaciju kao destinacija za pranje novca, to može negativno utjecati na njezin međunarodni ugled. Ostale države, međunarodne organizacije i investitori mogu imati smanjeno povjerenje u takvu državu kao pouzdanog partnera ili poslovnu destinaciju.

5.4. Porezne oaze kao raj za utaju poreza

Porezne oaze se smatraju privlačnim okruženjem za utaju poreza s toga se često nazivaju i „raj za utaju poreza“. Porezne oaze obično imaju niske porezne stope ili nude povlaštene porezne režime za određene vrste prihoda ili imovine. To privlači pojedince i tvrtke koje žele umanjiti svoje porezne obveze ili potpuno izbjeći plaćanje poreza. Porezne oaze često pružaju strogu bankarsku i financijsku tajnost te ograničen pristup informacijama o imovini i računima. To omogućuje pojedincima i tvrtkama da skrivaju svoju imovinu i prihode od poreznih vlasti svoje matične zemlje.

Također, porezne oaze često imaju slabu regulaciju i nadzor financijskih institucija. Nedostatak učinkovitog nadzora olakšava manipulaciju i skrivanje nezakonito stečenih sredstava, stoga i ne čudi činjenica da porezne oaze obično nemaju snažne međunarodne sporazume o razmjeni informacija i suradnji s drugim državama u otkrivanju i suzbijanju porezne evazije. To otežava otkrivanje i progon osoba koje izbjegavaju plaćanje poreza.

Svaka država želi spriječiti odljev novca u stranu zemlju, osobito u zemlju s niskim poreznim opterećenjima, tj. stopama, tzv. poreznim oazama ili poreznim utočištima. U tom su kontekstu upravo porezne oaze živući problem modernog svijeta, pa se postavlja pitanje kakva je njihova povezanost s kaznenim djelom utaje poreza i čini li se predmetno kazneno djelo korištenje takvih oaza. Krajem 20. stoljeća popularnost poreznih oaza iznimno je porasla te su ubrzo postale financijska središta. Danas svijet poreznih oaza i offshore-društava dovodi do slabljenja ekonomskih sustava država zbog svojih tajnih propisa i netransparentnosti koji privlače sve više stranih investitora u takve zemlje. Porezne oaze nazivaju se još i poreznim utočištima ili rajevima, (*engl.* tax havens), dok se tvrtke koje se registriraju u toj zemlji zovu offshore-društva. Iako nema točne definicije poreznih oaza, Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) u svom je izvješću 1988. godine dala četiri obilježja po kojima se može prepoznati porezna oaza, tj. utočište (Glavina i Dragičević Prtenjača, 2018.):

1. područje bez niskoga poreznog opterećenja ili s njim;
2. nedostatak učinkovite razmjene obavijesti;
3. nedostatak transparentnosti;
4. izostanak stvarne aktivnosti.

Dakle, porezna oaza svaka je zemlja koja ispunjava navedena obilježja te u kojoj je omogućeno da strana osoba (fizička i pravna) osnuje offshore-društvo preko kojeg će umanjiti svoje porezne obveze. Zbog svojih je obilježja porezna oaza mjesto gdje ne samo strani investitori izbjegavaju porez nego vrlo vjerojatno i mjesto u kojem se „pere“ novac ostvaren različitim kriminalnim aktivnostima (Glavina i Dragičević Prtenjača, 2018.).

Hrvatska ima neke elemente porezne oaze, a osim toga ima i veliki broj sklopljenih ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Hrvatska ne oporezuje darivanje, odnosno nasljeđivanje nekretnina koje se nalaze u inozemstvu, za razliku od npr. našeg uzora Njemačke (Lipovšćak, 2021.).

Što se tiče tuzemnih nekretnina i pokretnina i tu je situacija daleko povoljnija od uzora. Većina zemalja oporezuje nasljedstva i darove bez obzira na povezanost nasljednika, odnosno darovatelja i daroprimca, a što je veza dalja ili je nema, porez je veći. Hrvatska ne oporezuje nasljedstva i darove između bračnih drugova i srodnika u tzv. uspravnoj liniji (npr. otac – djeca i obrnuto). Što se tiče poreza na imovinu, Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja koja nema ovaj porez, a zadnji pokušaj uvođenja završio je buntom ili, možemo slobodno reći, fijaskom. Doduše, Hrvatska oporezuje kuće za odmor i motorna vozila, no ti iznosi su simbolični u odnosu na naše uzore (Lipovšćak, 2021.).

Također neki hrvatski gradovi poput Samobora nemaju prireza, pa se na neki način mogu smatrati „oazama“, no unatoč smanjenim prirezima u određenim gradovima i spomenutim ne postojećim porezima koje neke države imaju, u Hrvatskoj nema poreznih oaza niti smo mi kao država porezno utočište, čak naprotiv.

6. UPITNIK O ZASTUPLJENOSTI POREZNIH PRIJEVARA U RH

6.1. Podaci i metodologija anketiranja

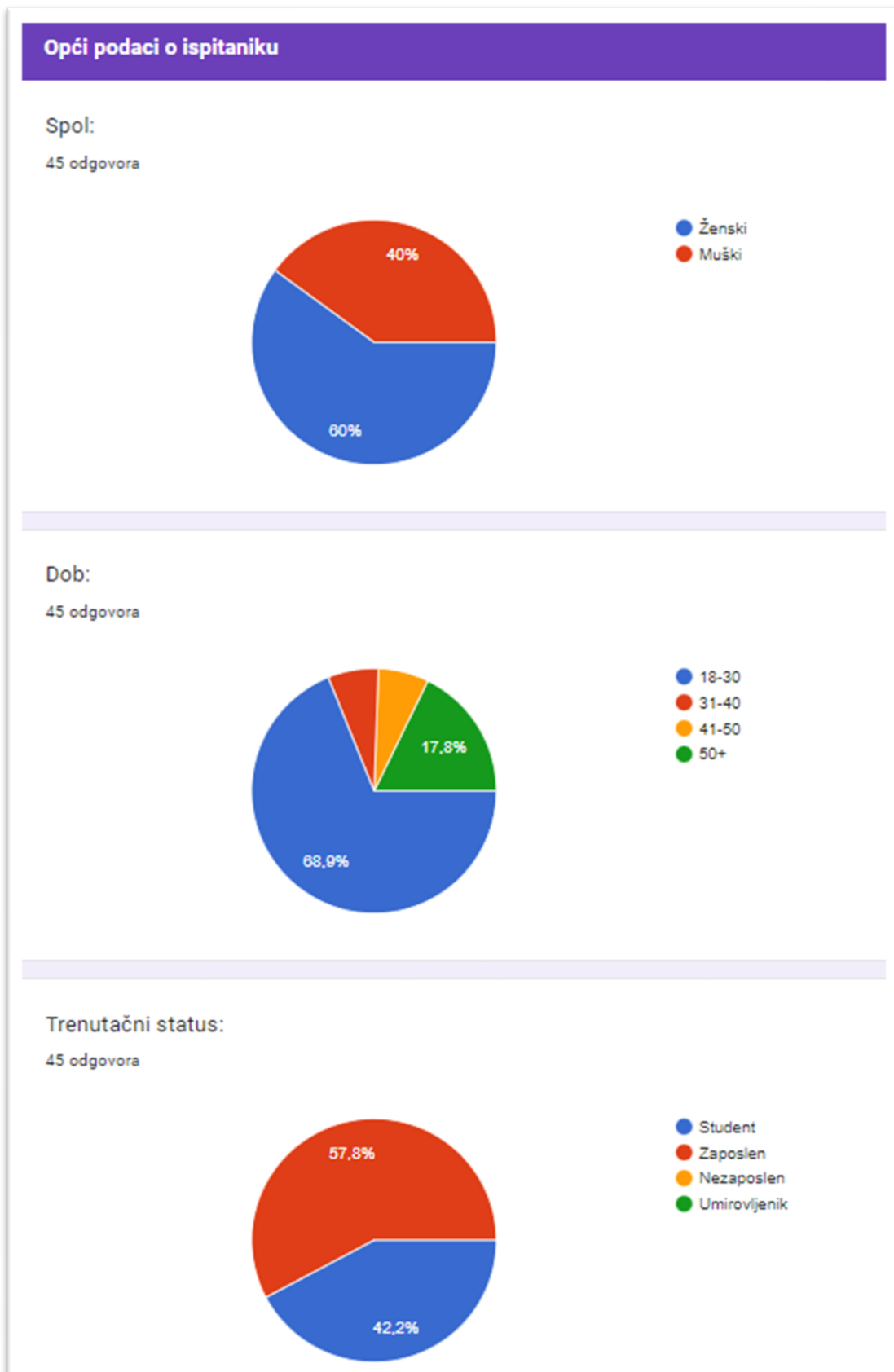
Cilj ovog anketnog upitnika je istražiti zastupljenost poreznih prijevара s kojima se ispitanici svakodnevno susreću. Anketni upitnik proveden je elektroničkim putem, odnosno preko platforme Google obrasci, a sakupljanje odgovora provodilo se preko društvenih mreža (Facebook i WhatsApp). Ispitanici anketnog upitnika su šira javnost tj. prijatelji, kolege i rodbina autora. Anketiranje je provedeno na uzorku od 45 ispitanika, uključujući osobe oba spola, različite dobi i različitog statusa. Vremenski period prikupljanja podataka bio je 48 sati, te je anketa u potpunosti bila anonimna. Predviđeno vrijeme trajanja za ispunjavanja ankete je 2-3 minute. Anketni upitnik sastoji se od 3 dijela pitanja zatvorenog tipa. Prvi dio vezan je uz opće podatke o ispitaniku u kojem se ispituje spol, dob i status ispitanika, drugi dio odnosi se na stavove ispitanika o poreznim prijevarama u RH, a u trećem dijelu ispituje se zastupljenost poreznih prijevара kod ispitanika kroz svakodnevne primjere.

6.2. Analiza rezultata ankete

U nastavku su prikazani rezultati anketiranja, odnosno prikupljeni odgovori. Kako je već ranije spomenuto, na upitnik je odgovorilo 45 ispitanika, a dobiveni odgovori i rezultati prikazani su u nastavku.

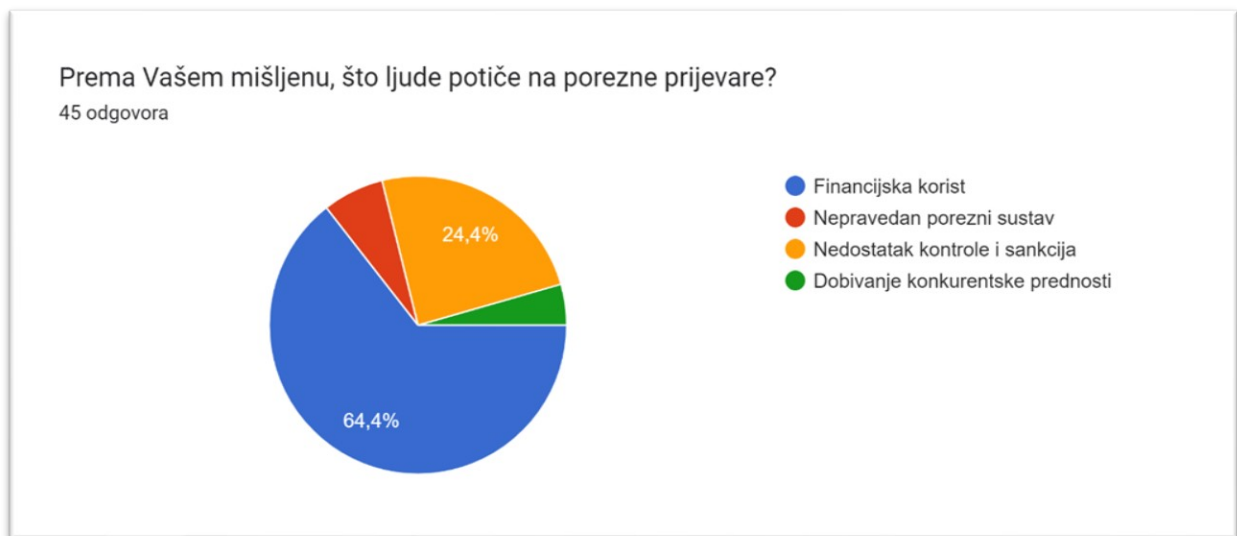
U prvom djelu ankete gdje se ispituju opći podaci o ispitaniku, od 45 ispitanika koji su sudjelovali, njih 27 je ženskog spola (60%), a 18 muškog spola (40%). Drugo pitanje je vezano uz starosnu dob ispitanika, gdje je 31 ispitanik u dobi od 18-30 godina (68.9%), 8 ispitanika u dobi od 31-40 godina (17.8%), 3 ispitanika u dobi od 41-50 godina (6.7%) te 3 ispitanika u dobi od 50 godina i više (6.7%). Treće pitanje koje se odnosi na trenutni status ispitanika, ukazuje da su najveći broj ispitanika zaposlene osobe, i to njih 26 (57.8%), a 19 ispitanika su studenti (42.2%); nezaposlenih osoba i umirovljenika nije bilo u sudjelovanju ankete. Rezultate možemo vidjeti na grafikonu u nastavku.

1. Grafikon: Opći podaci o ispitaniku

Kao što je već navedeno drugi dio anketnog upitnika sastoji se od pet pitanja vezanih uz ispitivanje stavova ispitanika o poreznim prijevarama. Na prvo pitanje, „Što ljude potiče na porezne prijevare?“, većina ispitanika je odgovorila financijska korist, i to njih 29 ili ti 64.4%, 11 ispitanika (24.4%) misli da je to nedostatak kontrole i sankcija, 3 ispitanika (6.7%) smatra da na porezne prijevare potiče nepravedan porezni sustav, a najmanji broj ispitanika (4.4%) smatra da na porezne prijevare potiče dobivanje konkurentske prednosti. Rezultati su prikazani na grafikonu br. 2.

2. Grafikon: Poticaj na porezne prijevare

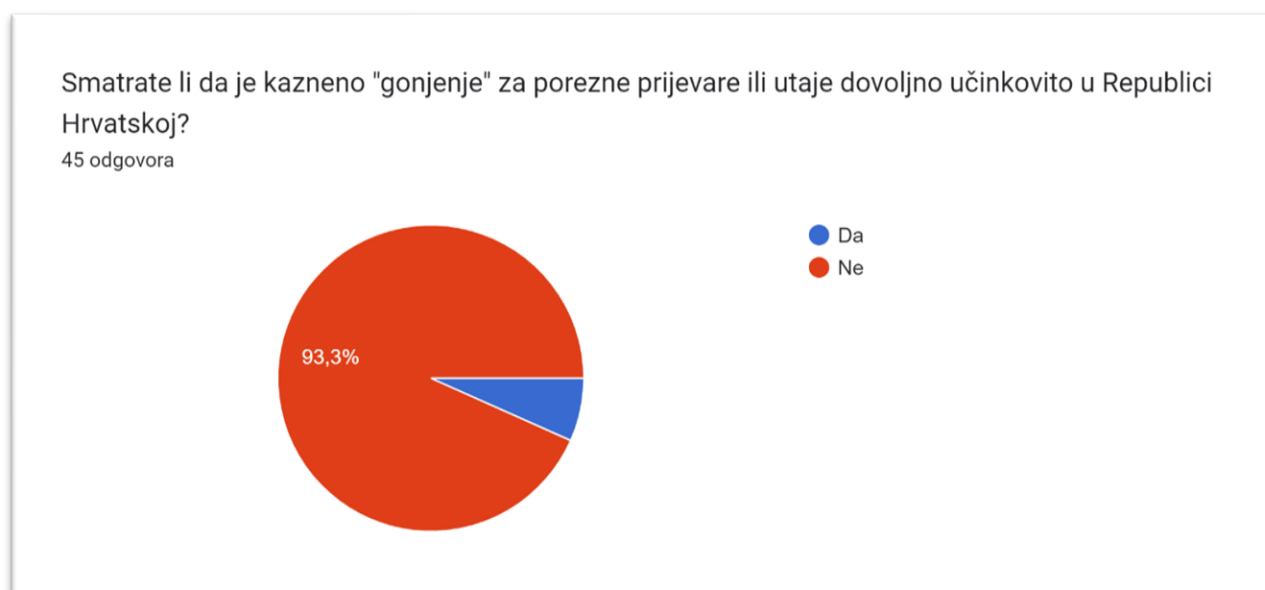
Na drugo pitanje, „Koje institucije ili organizacije trebaju igrati ključnu ulogu u suzbijanju poreznih prijevara ili utaja u Hrvatskoj“?, najviše ispitanika i to njih 27 (60%) misli da je to Ministarstvo financija tj. Porezna uprava, 9 ispitanika (20%), smatra da je to USKOK, 7 ispitanika (15.6%), smatra da je DORH, dok svega 2 ispitanika (4.4%) smatra da ključnu ulogu u suzbijanju poreznih prijevara u RH treba imati Ministarstvo unutarnjih poslova. Rezultate možemo vidjeti na grafikonu br. 3.

3. Grafikon: Institucije u suzbijanju poreznih prijevара

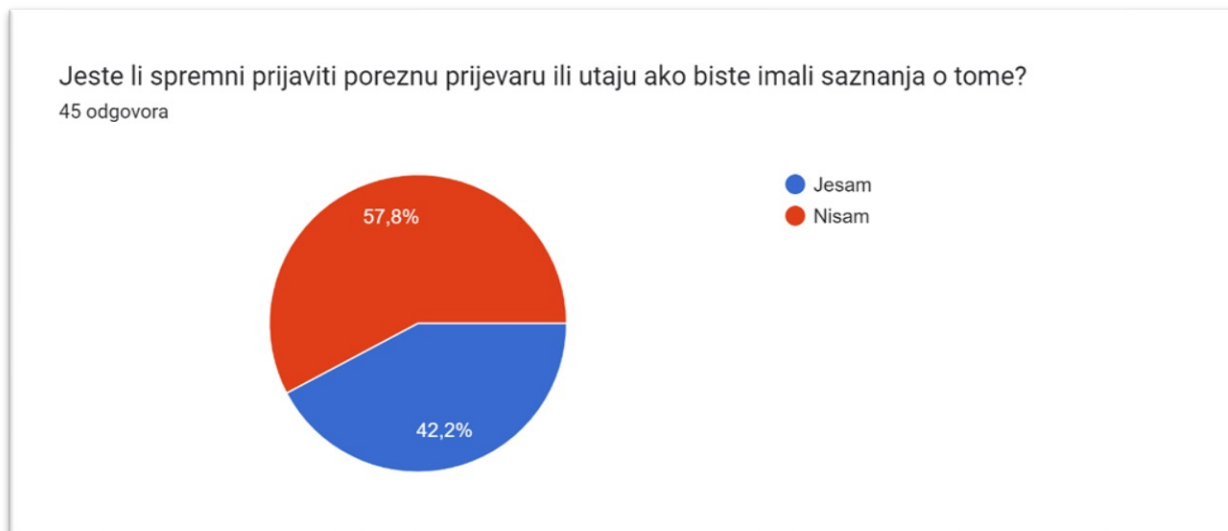
U trećem pitanju možemo vidjeti da većina ispitanika i to njih 42 tj. 93.3% smatra da kazneno "gonjenje" za porezne prijevare nije dovoljno učinkovito u RH, što je zabrinjavajuća činjenica. Dok s druge strane samo 3 ispitanika (6.7%) smatra da je kazneno gonjenje za porezne prijevare dovoljno učinkovito u RHb. Rezultat vidimo na grafikonu br. 4.

4. Grafikon: Učinkovitost kaznenog "gonjenja" poreznih prijevара

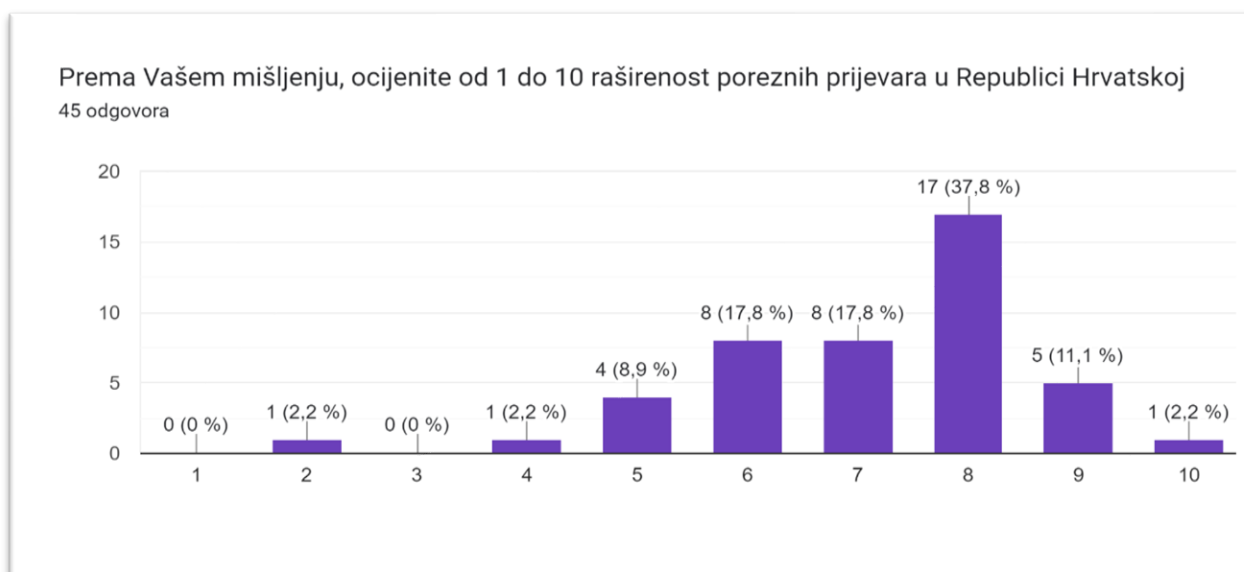
Četvrto pitanje ukazuje na to da veći broj ispitanika (26, tj. 57.8%) nije spremno prijaviti poreznu prijevaru ako bi imala saznanja o njoj, dok bi 19 ispitanika (42.2%) prijavilo poreznu prijevaru. Rezultat je prikazan na grafikonu br. 5.

5. Grafikon: Prijava porezne utaje

U petom pitanju ispitanici su prema svojem mišljenju trebali ocijeniti raširenost poreznih prijevара u RH, brojevima od 1 do 10. Broj 1 označavao je minimalnu zastupljenost poreznih prijevара u RH, dok je broj 10 označavao maksimalnu zastupljenost poreznih prijevара. Iz priloženih rezultata grafikona br. 6, vidimo da je najviše ispitanika (17 tj. 37.8%), raširenost poreznih prijevара u RH ocijenilo dosta visokom ocjenom 8.

6. Grafikon: Ocjena raširenosti poreznih prijevара u RH

Treći dio anketnog upitnika odnosi se na zastupljenost poreznih prijevара kod ispitanika, a sastoji se od 7 pitanja vezanih uz svakodnevne primjere poreznih prijevара, prikazanih na grafikonu br. 7.

Na 1. pitanje: „Jeste li ikad bili u situaciji kada vam konobar u kafiću nije izdao račun s prikazanim PDV-om?“, velik broj ispitanika (30) stavilo je da su bili u takvoj situaciji, dok je 8 ispitanika ponekad bilo u takvoj situaciji, a njih 7 se nikad nije našlo u takvoj situaciji.

Na 2. pitanje: „Jeste li ikad bili „ne prijavljeni“ kod poslodavca te primili plaću u gotovini, a ne na račun?“, veći broj ispitanika bilo je prijavljeno kod poslodavca, i to njih 29, dok ih je 12 priznalo da nisu bili prijavljeni, a samo 4 ispitanika su ponekad primili plaću „na ruke“.

Na 3. pitanje: „Jeste li ikad ilegalno iznajmili smještaj bez plaćanja boravišne pristojbe?“, rezultati su zamalo podjednaki, 22 ispitanika nije nikada iznajmilo ilegalni smještaj, dok je ilegalni smještaj bez plaćanja boravišne pristojbe iznajmilo 20 ispitanika, a njih dvoje samo ponekad.

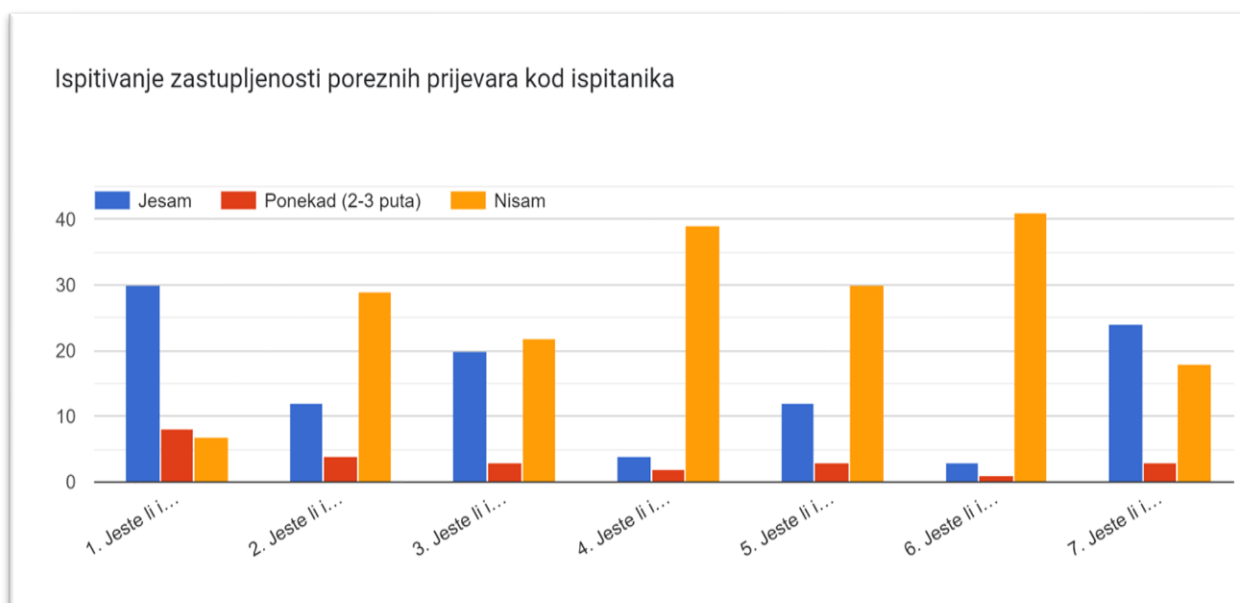
Na 4. pitanje: „Jeste li ikad prijavili lažno prebivalište kako bi platili manji prirez?“, rezultati su pozitivni za proračun lokanih samouprava, 39 ispitanika nikad nije prijavilo lažno prebivalište, dok je 4 ispitanika prijavilo lažno prebivalište kako bi platili manji prirez, a dvoje ispitanika je to učinilo ponekad.

Na 5. pitanje: „Jeste li ikad radili preko tuđeg studentskog ugovora kako bi vam roditelj iskoristio pravo na poreznu olakšicu?“, 30 ispitanika nije nikad obavljalo studentski posao preko tuđeg ugovora, 12 ispitanika je radilo preko tuđeg ugovora, a 3 ispitanika ponekad.

Na 6. pitanje: „Jeste li ikad prijavili lažno prebivalište s ciljem stjecanja ili uvećanja naknade za javni prijevoz do radnog mjesta?“, pohvaljujuća je brojka od 41 ispitanika koji nikada nisu prijavili lažno prebivalište, dok 3 jesu, a samo jedan ispitanik je to učinio ponekad.

Na 7. pitanje: „Jeste li ikad platili manju cijenu za obavljenu uslugu, jer vam majstor nije ispostavio račun?“; ispitanici su odgovorili skoro podjednako, 24 ispitanika se je susrelo s time, dok se njih 18 s druge strane nikad nije našlo u toj situaciji, a trojici se desilo ponekad.

7. Grafikon: Zastupljenost poreznih prijevvara kod ispitanika

Na kraju anketnog upitnika zaključujemo da većina ispitanika smatra da su porezne prijevare veoma raširene u Hrvatskoj, i da na njih potiče financijska korist. Ispitanici smatraju da je Porezna uprava odgovorna u suzbijanju poreznih prijevvara u RH te da svoj posao obavlja ne učinkovito. Također, možemo zaključiti da je kod ispitanika najmanje zastupljena porezna prijevvara vezana uz prijavu lažnog prebivališta s ciljem plaćanja manjeg prireza ili stjecanja veće naknade za javni prijevoz do radnog mjesta. Pozitivna je to činjenica za lokalne samouprave, no vladu može zabrinuti loše proveden proces fiskalizacije jer je upravo u ovom anketnom upitniku kod ispitanika najveća zastupljenost poreznih prijevvara vezana uz ne izdavanje računa u kafićima i obavljenim uslugama. Na drugom mjestu po zastupljenosti u ovoj anketi, slijedi porezna prijevvara kod ilegalnog iznajmljivanja smještaj bez plaćanja boravišne pristojbe. U ovom anketnom upitniku navedeni su samo neki od svakodnevnih primjera gdje je prisutna zastupljenost poreznih prijevvara, a upravo iz tog razloga ovu anketu ne možemo smatrati relevantnom za donošenje ključnih odluka o zastupljenosti poreznih prijevvara u Hrvatskoj.

7. ZAKLJUČAK

Porezi su bili i uvijek će biti teret poreznim obveznicima, ali taj je teret lakše plaćati ako razumijemo zbog čega se ubiru porezi, odnosno na što će se utrošiti sredstva ubrana oporezivanjem. Plaćanje poreza obvezno je i prisilno, a porezni obveznici ne dobivaju nikakvu protuuslugu ili protunaknadu za iznos uplaćenog poreza te kada uplaćeni porez postaje prihodom državnog proračuna porezni obveznici ne znaju na što će se točno utrošiti iznos prikupljenog poreza. Mnogi porezni obveznici stoga na porez gledaju kao određeni napad na vlastitu imovinu, pa se tome pokušavaju oduprijeti na različite načine. Taj otpor obično rezultira različitim oblicima poreznih prijevara koje su veće što je porezni teret teži, odnosno što je veće zadiranje države u privatnost poreznog obveznika. Otpor prema plaćanju poreza i nastojanje da se ukloni ili ublaži njegovo djelovanje prisutni su u svim poreznim sustavima, pri plaćanju gotovo svakog od brojnih poreznih oblika.

Postoji mnogo razloga zašto porezni obveznici pokušavaju izbjeći plaćanje poreza. Problem porezne evazije obično je povezan sa složenostima poreznog sustava, gdje porezni obveznici nisu dovoljno informirani o svojim poreznim obvezama, ili pak smatraju da je njihov porezni teret previsok u odnosu na pruženu kvalitetu javnih dobara i usluga. Nedvojbeno je da su ljudi koji dobivaju kvalitetne javne usluge spremni platiti veći porez, dok su pojedinci koji su nezadovoljni s kvalitetom javnih dobara i usluga skloniji izbjegavanju plaćanja poreza.

Porezne prijevare to jest izbjegavanje plaćanje poreza i porezna evazija pojavljuju se u različitim oblicima. U poreznom sustavu Republike Hrvatske porezna evazija javlja se u većini poreznih oblika. Tako se primjerice u sustavu poreza na dohodak porezna evazija pojavljuje kao posljedica rada na crno i plaćanja u gotovini ili naturi, prijavljivanja na minimalnu plaću dok se ostali dio dohotka isplaćuje u gotovini, isplaćivanja plaća preko studentskih ugovora itd. U sustavu poreza na dobit, obveznici poreza na dobit često prikazuju veće materijalne troškove u obliku precijenjenih putnih naloga, izdanih računa bez kupovine, isplaćivanje honorara za autorski rad ili obavljene usluge, te tako smanjuju iskazanu dobit.

U sustavu PDV-a zbog kreditne metode obračuna, neutralnosti PDV-a i činjenice da je račun osnovni dokument na temelju kojeg se porezni obveznik koristi pravom odbitka poreza plaćenog u prijašnjim fazama (pretporeza), mogućnost poreznih prijevара znatno je smanjena u odnosu na oporezivanje dohotka i dobiti.

Učestalo izbjegavanje plaćanja poreza, nizak porezni moral i općenito neodgovoran stav prema plaćanju poreza u Republici Hrvatskoj potvrđuje potrebu za intenziviranjem edukativnih aktivnosti kako bi se podigla svijest građana o važnosti plaćanja poreza i preuzimanju dijela odgovornosti u ograničavanju sive ekonomije. Prepoznavanje razlike između nezakonitog i zakonitog izbjegavanja poreza nužan je korak kako bi se država uopće mogla početi baviti ovim problemom. Ukoliko porezne vlasti toleriraju nepoštivanje vlastitih propisa, odnosno kontinuirano kršenje zakona, poreznim obveznicima se šalje poruka kako je njihova nelegalna utaja poreza zapravo legalna jer ju nitko ne sankcionira, što je opasan presedan koji se postupno može prebaciti i na druge društvene sfere, a što zapravo dovodi u pitanje opstojnosti čitave države i društva kojeg ona predstavlja.

Vlada Republike Hrvatske mora nastojati izgraditi stabilan porezni sustav, koji neće biti sklon čestim promjenama poreznih propisa, kako bi pridobila povjerenje poreznih obveznika. Razumijevanje utjecaja poreznih prijevара na porezni sustav od ključne je važnosti za održivo gospodarsko i društveno funkcioniranje. Samo kroz zajedničke napore vlade RH, poreznih obveznika i institucija možemo stvoriti pravedan i učinkovit porezni sustav koji podržava društveni napredak i ravnotežu interesa svih dionika te potiče razvoj poduzetništva u Republici Hrvatskoj.

POPIS LITERATURE

1. Bedeković, M. (2017.), *Porezni sustav*, Virovitica: Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici
2. Bedi, D., (2009.), *Ocjena učinkovitosti institucionalnog trokuta u suzbijanju poreznih utaja u Hrvatskoj*, preuzeto 22. lipnja s <https://hrcak.srce.hr/136011>
3. Bejaković, P. (2016.), *Organizirani kriminal umiješan u prijevare i utaje poreza*, Zagreb: Porezni vjesnik
4. Bošnjak, R., (2017.), *Nezakonito izbjegavanje poreza na dohodak i osvrt na stanje u RH*, preuzeto 18. lipnja s <https://www.bib.irb.hr/949907>
5. Brnić, M., (2023.), *Lov u mutnom: Kakva je struktura današnje sive ekonomije i koliko se razlikuje od one prije deset godina?*, preuzeto 25. lipnja s <https://www.poslovni.hr/hrvatska/siva-ekonomija-otkine-najmanje-3-milijarde-eura-4386728>
6. Cipek, K., (2018.), *Efikasnija naplata poreza i sprečavanje poreznih utaja / evazija: prevencija protiv represije*, preuzeto 20. lipnja s <https://hrcak.srce.hr/clanak/287358>
7. Dražić Lutitsky, I., Dragija, M., Primorac, M., Šimović, H. (2015.), *Računovodstvo poreza*, Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb
8. Glavina, D., Dragičević Prtenjača, M., (2018.), *Kazneno djelo utaje poreza kao oblik porezne evazije s posebnim osvrtom na poslovanje preko poreznih utočišta*, preuzeto 1. srpnja s <https://hrcak.srce.hr/207808>
9. Gong.hr, (2022.), *Gongove preporuke za suzbijanje pranja novca*, preuzeto 27. lipnja s <https://gong.hr/2022/01/21/gongove-preporuke-za-suzbijanje-pranja-novca/>
10. HNB, preuzeto 26. lipnja s <https://www.hnb.hr/-/sprjecavanje-pranja-novca-i-financiranja-terorizma>
11. Kesner-Škreb, M., Kuliš D. (2010.), *Porezni vodič za građane*, Zagreb: Institut za javne financije
12. Kusić, I., (2018.), *Borba protiv izbjegavanja poreza, poreznih prijevara i utaje poreza*, preuzeto 17. lipnja s <https://www.bib.irb.hr/1208978>
13. Kuzelj, V., (2018.), *Porezna pravednost: Conditio sine qua non socijalne države*, preuzeto 15. lipnja s <https://hrcak.srce.hr/clanak/295693>

14. Lipovščak, K., (2021.), Je li Hrvatska (porezna) oaza?, preuzeto 1. srpnja s <https://progressive.com.hr/?p=15157>
15. Lukša, B. (2016.), *Porezi - Kako se zaštititi od kružnih prijevara s PDV-om*, preuzeto 18. lipnja s <https://lidermedia.hr/preporuceno/porezi-kako-se-zastititi-od-kruznih-prijevara-s-pdv-om-125743>
16. OECD (2017.), *Fighting Tax Crime: The Ten Global Principles*, preuzeto 18. lipnja s [Fighting Tax Crime: The Ten Global Principles | en | OECD](https://www.oecd.org/tax/fighting-tax-crime/the-ten-global-principles/)
17. Pedić, Ž., (2010.), Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprječavanja pranja novca, preuzeto 1. srpnja s <https://hrcak.srce.hr/clanak/81734>
18. Porezna uprava (2018.), *Utvrđene porezne prijave u Republici Hrvatsko*, preuzeto 18. lipnja s <https://www.porezna-uprava.hr/Lists/Informativno/Vijest.aspx?ID=2074>
19. Radulović, S., Radulović, S. (2019.), *Veća dobit manji porez*, Pula: R.S. Bonum d.o.o.
20. Šimović, H., Deskar-Škrbić, M. (2019.), *Teorija i politika oporezivanja*, preuzeto 14. lipnja s <https://arhivanalitika.hr/blog/ejs-11-teorija-i-politika-oporezivanja-i-dio/>
21. Šimović, J., Rogić Lugarić, T., Cindori, S., (2007.), *Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje*, preuzeto 19. lipnja s <https://hrcak.srce.hr/89297>
22. Šimurina, N., (2020.), *Javne financije u Hrvatskoj*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Ekonomski fakultet
23. Šimurina, N., Dražić Lutilsky, I., Barbarić, D., Dragija Kostić, M. (2018.), *Osnove porezne pismenosti*, Zagreb: Narodne novine
24. Škare, M., (2001.), *Utjecaj sive ekonomije na gospodarski rast*, preuzeto 25. lipnja s <https://www.bib.irb.hr/101825>
25. Vranko, A., (2015.), *Sprječavanje porezne utaje i izbjegavanja plaćanja poreza*, Zagreb: Porezni vjesnik

POPIS SLIKA

Slika 1. Podjela poreza u RH	5
Slika 2. Porezi prema razni vlasti	5
Slika 3. Prihodi državnog proračuna u 2021. godini	6
Slika 4. Načela oporezivanja	8

POPIS GRAFIKONA

1. Grafikon: Opći podaci o ispitaniku.....	40
2. Grafikon: Poticaj na porezne prijevare	41
3. Grafikon: Institucije u suzbijanju poreznih prijevara	42
4. Grafikon: Učinkovitost kaznenog "gonjenja" poreznih prijevara.....	42
5. Grafikon: Prijava porezne utaje	43
6. Grafikon: Ocjena raširenosti poreznih prijevara u RH	43
7. Grafikon: Zastupljenost poreznih prijevara kod ispitanika	45

ŽIVOTOPIS

Matej Grabušić

Datum rođenja: 16/09/1999 | **Državljanstvo:** hrvatsko | **Spol:** Muško |
Telefonski broj: (+385) 998739189 (Mobilni telefon) | **E-adresa:**
matej.grabusic183@gmail.com |
Adresa: Andraševečka 37, 49243, Oroslavje, Hrvatska (Kućna)
O meni:
Student sam 5. godine na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, smjer "Revizija i računovodstvo". Želim steći nova iskustva i znanja učenjem kroz praktični rad i posao u struci.

OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE

2006 – 2014 Oroslavje, Hrvatska
OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE Osnovna škola Oroslavje

Adresa Ul. Antuna Mihanovića 6, Oroslavje, Hrvatska | **Internetske stranice** <http://os-oroslavje.skole.hr/>

2014 – 2018 Zabok, Hrvatska
SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE Srednja škola Zabok - Ekonomska

Adresa Dr. Franje Tuđmana 15, Zabok, Hrvatska | **Internetske stranice** <http://www.ss-zabok.skole.hr/>

2018 – 2023 Zagreb, Hrvatska
VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE Sveučilište u Zagrebu Ekonomski fakultet

Adresa Trg John F. Kennedy 6, Zagreb, Hrvatska | **Internetske stranice** <https://www.efzg.unizg.hr/> |
Područje studija Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija

RADNO ISKUSTVO

2018 – 2023 Donja Stubica, Hrvatska
STUDENTSKI POSAO SALVUS D.O.O.

Poslovi za odjel marketinga: slaganje marketinškog materijala (plakata, letaka, priručnika i sl.), kontrola (pregled) ispravnosti dokumenata, rad u Word i Excel programu (izrada i pregled tablica), kopiranje i skeniranje dokumenata.
Skladišni poslovi: rad u odjelu otpreme robe (slaganje naloga - pick liste, uzimanje robe sa skladišnih lokacija, pakiranje u kutije i slanje u distribuciju), rad u odjelu prijema robe (utovar i istovar kamiona, punjenje skladišnih lokacija), rad u odjelu opremanja robe (opremanje i deklariranje proizvoda, poslovi inventure - sortiranje i pregled materijala za deklariranje proizvoda).

JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici: **HRVATSKI**
Drugi jezici:

	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna produkcija	Govorna interakcija	
ENGLESKI	C1	C1	B2	B2	B2

	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna produkcija	Govorna interakcija	
NJEMAČKI	A1	A1	A1	A1	A1

Razine: A1 i A2: temeljni korisnik; B1 i B2: samostalni korisnik; C1 i C2: iskusni korisnik

● DIGITALNE VJEŠTINE

MS Office (Word, Excel, PowerPoint) | Rad na računalu | Internet | Komunikacijski programi (Skype, Zoom, TeamViewer, GoogleMeet) | Windows | Društvene mreže (različite platforme) | Informacije i komunikacija (pretraživanje interneta)

● DODATNE INFORMACIJE

KOMUNIKACIJSKE I MEĐULJUDSKE VJEŠTINE

Odlične komunikacijske vještine: izvrsne komunikacijske vještine stečene tijekom obrazovanja, timski duh (spremnost na suradnju i rad u timu), sposobnost prilagođavanja multikulturalnim sredinama, rad s ljudima, produktivnost i efikasnost, dosljednost, aktivno slušanje i brzo učenje, inovativnost i kreativnost, organiziranost i pedantnost u izvršavanju zadataka, spremnost na kontinuiranu i konstantnu edukaciju, empatija i razumijevanje, odgovornost i odlučnost.

KONFERENCIJE I SEMINARI

15/12/2021 – 16/12/2021 – Ekonomski fakultet Zagreb

EU4me&you: Unija prilika

- Širenje znanja o Europskoj uniji i njenim tijelima
- Edukacija studenata o aktualnim mogućnostima unutar Europske unije
- Predstavljanje relevantnih tema i problematika
- Poticanje mladih na aktivno sudjelovanje
- Izlaganje dobrih praksi u Republici Hrvatskoj
- Promicanje razgovora i promišljanja o Europskoj uniji
- Predstavljanje dostupnih mogućnosti financiranja
- Razgovor o demokraciji
- Suradnja i zajedničko djelovanje
- Veća uključenost mladih u politička pitanja

Poveznica <https://www.hazefzg.com/eu4me-and-you>

16/04/2019 – Ekonomski fakultet Zagreb

Tečaj "Citiranje i referenciranje" Teorijska podloga i upute o načinu citiranja i referenciranja literature kod pisanja znanstvenih i stručnih radova s naglaskom na Harvardski stil.

HOBIJI I INTERESI

Moji hobiji i interesi: nogomet, skijanje, planinarenje, stolni tenis, filmografija, putovanja, društveno-socijalni život.

VOZAČKA DOZVOLA

Vozačka dozvola: AM

Vozačka dozvola: B